సమాలోచన

జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 4 సోమవారము 16-3-1981 సంచిక 10

ఈ సంచికలో

1—4—81 సంచికలో కవిగా అప్పకవి ప్రతిభ, వేదము వారి యౌగంధరాయణుడు, వేగుళ్లవారి దీపావళి, వంగలవారి యశోధర, సురభి మాధవరాయలు మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును

చందా :
సంవత్సరమునకు రు. 12—00.
అర్ధసంవత్సరమునకు రు. 6—50.

విడిప్రతి 60 పై.

★ సమాలోచన ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

సంపుటము 4 రాజమహేంద్రవరము 16-3-1981 సంచిక 10

'మాళవికాగ్నిమిత్రంలో శృంగారం'

- శ్రీ మామిడేల హరినారాయణశర్మ, ఎం. ఏ.

లోకోత్తర ప్రతిభా సంపన్నుడైన, కాళిదాసమహాకవి తన కావ్యకన్యకలను శృంగారవతులనుగా తీర్చి దిద్దినాడనడంలో సందేహం లేదు. అచేతనములను సైతము సచేతనములుంగా రూపించి రసవ్యంజకంగా రాణింపచేయడంలో ఆయన కళాకౌశల మభివ్యక్తమౌతుంది. విశేషించి కాళిదాసు కావ్యసప్తక మొక రసజగత్తు. నవరసాలలో శృంగారవీరములకే అగ్రతాంబూల మిచ్చిన రసశిల్పి యాయన; కాళిదాసు నాటకత్రయంలో 'మాళవికాగ్నిమిత్రము' కొంత యౌవన పరిపాకమున సంతరించబడినది. అందుచేత నేమ్మా మలినశృంగారంతో సాగిన ఈరచన అభిజ్ఞాన శాకుంతలం దగ్గరికి వెళ్ళేసరికి పరిశుద్ధంగా మారింది. ఈ నాటకంలో శృంగారం ప్రధానం. వీరం అప్రధానం. లౌకిక జీవితంలో ఈ రెండూపరస్పర పోషకాలే. శృంగారం మానసిక కర్మ వీరం బాహ్యకర్మ. వీరం ఎప్పుడూ శృంగారానికి పోషకమై దానిలో లీనం కావలిసిందే.

మాళవిక ప్రాయశః పెద్దది పరిమాణమున చిన్నది. అయిదంకముల నాటకము. చరిత్ర ప్రసిద్ధుడైన అగ్నిమిత్రు డిందు నాయకుడు. స్వచ్ఛంద సౌందర్యరాశియైన 'మాళవిక' యిందు నాయిక. చిత్తరువులో ఆమె ప్రతికృతిని గాంచి సహజరూపము చూడనాకాంక్షించిన రాజునకు నర్మసఖుని యుక్తిచే సహజసౌందర్య దర్శనమే కాక నాట్యసౌందర్య దర్శన ప్రాప్తి కల్గినది. అసూయోద్రేకముచేత ఇరావతి ఆటంకపరచినను, శృంగార సచివునిచే యవి నెట్టబడతాయి. అశోకదోహద ఫలమును, కుమారుడైన వసుమిత్రుని విజయమును విని ఆనందపరవశురా లయిన ధారిణి (దేవి) తన రాజునకు మాళవికను దగ్గర చేస్తుంది. శిల్పకారికల ప్రవేశంతో మాళవిక 'రాజకుమారి' అని తెలుస్తుంది. పర్యవసానం వివాహం-ఇది కథాసంగ్రహం.

కేవలం శృంగార రసాన్ని పట్టుకొని కాళిదాసు కావ్యాలలో తొంగి చూడటానికి వీలులేదు మరేమి చేయాలి! విశ్వనాథవా రన్నట్లు' ఎవళ్లుచెయ్యనిది చేయటానికి సాధ్యముకానిది అయిన ఒక మహా విషయముంది. అది బహురసముల 'సంయోజనము.' శృంగార వీర రసములకు కవి సంయోజన చేస్తాడు. ప్రకృత నాటకంలో అట్టి సంయోజనం చెయ్యబడింది.

'శృ' అను హింసార్థక ధాతువునకు 'అరకన్' ప్రత్యయం చేరిస్తే శృంగార శబ్దం నిష్పన్నమౌతుంది. అహంకారాన్ని ఏది హింసిస్తుందో అది శృంగారం. వీరం సాహంకారం. శృంగారం అహంకార నాశకం. శృంగార నిర్వచనాన్ని శ్రీమదభినవ గుప్తులవా రిట్లు చెప్పారు.

"యస్తు శృంగార శబ్ద స్యాత్మియేన వ్యుత్పత్తి మాహత స్వరూప మపి విస్మృతం
అరకన్ ప్రత్యయో నాఽరక్
వృందారక ఇతి
యథా, అత ఏవ ఉణాదిషు నిపాతితోఽ
యం శబ్దః"

మధుర భావాత్మకమైన శృంగారం ఉద్దీపనం చెందడానికి సాహంకారమైన వీరం అంగంగా ఉండవలె. కాబట్టి కాళిదాసాదికవు లందరు ఆనందస్వభావమైన శృంగారాన్ని అంగిగా, దానికి పోషకమైన వీరాన్ని అంగంగా చేశారు. మాళవికాగ్నిమిత్రంలో శృంగారాన్ని రంగమునందు అభినయింపచేసి నేపథ్యంలో వీరాన్ని సూచించారు. - అది అంగాంగి భావ సమన్వయం. కాళిదాసు రససంయోజనం. రసానుభవానికి అనుకూలమై నిర్వేదం, హర్షం, యించుక చింత, దైన్యం మొదలుగా గల సంచారిభావాలు స్థాయియైన రతికి అంగాలుగా నాటకంలో పలుచోట్ల అభినయింపబడినవి.

నాటకంలో శృంగారం పరిపక్వస్థాయిని చేరుకోడానికి ప్రధాన అంశాలు రెండు. శర్మిష్ఠా కృతి ర్లయ చతుష్పదప్రయోగం మొదటిది. నేపథ్యంలో వీరరస పోషణ రెండవది.

నాటకారంభంలో అగ్నిమిత్రునికళ్ళు మాళవిక చిత్రపటగత సౌందర్యాన్ని దోచుకొంటాయి. సహజ రూప దర్శన ప్రాప్తికొరకు తన ప్రణయవ్యవహార మంత్రి యైన నర్మసఖుడు యుక్తి పన్నుతాడు. నాట్యాచార్య ద్వయ వివాద కల్పనమే దానికి ప్రయత్నం. ఫలితం – శిష్యురాండ్ర నాట్యవిద్యా ప్రదర్శనం. నాయికా నాయకుల మధ్య ప్రణయము అంకురించి వృద్ధి చెందుటకు పరివ్రాజిక నేపథ్యం నుంచి తోడ్పడింది. నాట్య పరీక్షకు అభినేయ విషయము శర్మిష్ఠాకృత ప్రబంధ మని నిర్ణయించుటచేత నాయికా నాయకుల పరస్పర హృదయావగాహనకు అవకాశం కల్పించబడింది.

లయ అంటే సామ్యము–సమత. సమతలో ఆనంద ముంది. ద్రుతము, మధ్యము, విలంబితము, నని లయ మూడు విధాలు. త్వరితగతియైతే లయ ద్రుతము.కొంచెము నెమ్మదిగా నడిస్తే విలంబితం. రెండుకాని సమత మధ్యము. ఇది శృంగార హాస్య కారణం. భరతుడు నాట్యశాస్త్రంలో శృంగార హాస్య యోర్మధ్యలయః కరుణే విలంబితః వీర రౌద్రాద్భుత బీభత్స భయానకేషు ద్రుతః' అని సూచించాడు. శర్మిష్ఠాకృతి ర్లయ మధ్యము గనుక శృంగారరస భరితమైన దీ నాటకము. శర్మిష్ఠాకృతి అంటే – ధర్మిష్ఠ యయాతి చిన్న భార్య. దేవయాని పెద్ద భార్య శర్మిష్ఠ దేవయానికి దాసిగా నియమించబడింది. యయాతిని వలచింది. ఈస్థితిలో శర్మిష్ఠ = మాళవిక, శర్మిష్ఠాభినయము ద్వారా తన మనోభావాన్ని రాజునకు, తెలుప వచ్చును గాన నీచతుర్థ పాద ప్రయోగమును కావ్యకళాశిల్పి యైన కాళిదాసు ప్రవేశ పెట్టాడు. ఇది రసౌచిత్యము. నాటకశిల్పము.

“దుర్లభః ప్రియో మే తస్మిన్ భవ
హృదయ నిరాశం
అహో అపాంగకో మే పరిస్ఫురతి
కిమపి వామకః
ఏషస చిరాదృష్టః కథ ముపనేతవ్యో
నాథ! మాం పరాధీనాం త్వయి
గణయ సతృష్ణామ్.”

అయోగ శృంగార దశ యిది. శర్మిష్ఠాభిప్రాయమే యిచ్చట మాళవికా మనోభావ వ్యక్తీకరణ. హృదయ నైరాశ్యంచే నిర్వేదం, శారీరక స్పందనచే ఇంచుక హర్షం, చింతాక్రాంతత, దైన్యం. మున్నగు సంచార భావములు శృంగార రసపోషకములు. రెండవ పాదంలో 'అహో' అనునది అక్కడ తోచక పెట్టింది గాదు. రసానుభవ వ్యక్తీకరణను స్ఫురింపచేసే అవ్యయ మది కాళిదాస మహాకవి చేతిలో ప్రకృతి, అవ్యయము యేదియైనను రసస్ఫూర్తి నిస్తాయి. రసాత్మ కాళిదాసు గదా. అందుచే ఆ మహాకవిని ‘Estatic mind of India’ అని అరవిందు డన్నాడు.

ప్రేమ కలాపములందు అగ్నితో చెలిలాటలాడే అగ్నిమిత్రునకు నాట్య సౌందర్యాస్వాదన కొరకు ఇంక కొంత అవకాశం కల్పించాడు శృంగార సచివుడైన విదూషకుడు. ఇది విదూషకుని వైలక్షణ్యము. భారతీయ సౌందర్య భావనను ఆ మహాకవి అగ్నిమిత్రునిచే అనుభవింప చేశాడు. విదూషకుడు లేకపోతే మాళవికాగ్నిమిత్రం లేదు. విదూషకుడు వినా నాయకునికి నాయికాదర్శనం లేదు కాబట్టి శృంగార రసభావ బహిర్గమన సూత్రము – విదూషకుడుగా మనకు కనబడతాడు.

మాళవిక నృత్యావసానమున నిలిచియుండు భంగిమ నిసర్గరమణీయము. కాలి బొటన వ్రేలితో పూలను కదిలించడంలో, ఆ నర్తకి కనుకొనలు రంగస్థల వేదిక మీదికి మరలించుచు నిల్చిన తీరే మాళవిక రతియందు సంచరించు లజ్జకు చిహ్నము. భారతీయ సౌందర్య దృక్పథం తెలిసిన కళా తపస్వి కావుననే కాళిదాసు,

“వామం సంధిస్తిమితవలయం
న్యస్య హస్తం నితంబే
కృత్వా శ్యామా విటపి సదృశం
స్రస్త ముక్తం ద్వితీయం”

అని నాట్య సౌందర్యాన్ని వర్ణించాడు. ఇంకను ఆనవయౌవనవతి నిలిచిన భంగిమ నృత్యము కంటె మిగుల రమణీయము గా ఉన్నదట.

ముగ్ధయైన మాళవిక ప్రతిచర్య ఒక శృంగార చేష్ట, అగ్నిమిత్రుడు తన ప్రేమాయణంలో పద్రర్శించిన అమాయికత, నైపుణ్యము సంతోషజనకములైనవి. తన ప్రియురాలిచర్యలను క్రింది విధంగా ఊహిస్తున్నాడు.

‘భ్రూభంగభిన్నతిలకంస్ఫురితాధరోష్ఠం
సా సూయ మానస మితఃపరివర్తయంత్రా
కాంతాపరాధ కుపతే ష్వనయా వినేతుః
సందర్శితేన లలితాభినయ స్యశిక్షా’

బొమముడిచే చిట్లిన తిలకం గలిగిన ఆ ముఖాన్ని అసూయతో ప్రక్కకు త్రిప్పిందట. అది ప్రణయకోప ప్రదర్శనమున ఆమె నేర్చిన లలితాభినయ విద్యగా ఉందట – ఇది విప్రలంభ శృంగారావస్థ, చేత మొలనూలు విడిపింపబోతే రాజు హస్తాన్ని నిరోధిస్తుందట. అంతేగాదు. మోహపరవశత్వంతో కౌగలింపబోతే హస్తన్యస్తస్తన శరీర అయిందట పక్ష్మల నేత్రమైన ఆననం పానం చేయపోతే ప్రక్కకు తిప్పిందటా శృంగారవతి. డా. బొడ్డుపల్లిపురుషోత్తంగా రన్నట్లు భోగాసక్తియుక్తమగు రసిక ప్రవృత్తికల్గియు, వీరత్వముతో విలసిల్లు యుగమునకు ప్రతినిధి అగ్నిమిత్రుడు.

శృంగారమునకు వెనుక వీరముండవలె, అది రస సూత్రం. ప్రకృత నాటకంలో

శృంగార పోషణకు వైతాళికులు నేపథ్యంలో వీరాన్ని సూచించడంలో ఆరాంతర్య మదియే. శృంగారం గృహ సంబంధమైతే వీరం సంఘం. అది కామం. ఇది అర్థం. అది వైయక్తికం. ఇది సామూహికం. ఇది లేకపోతే అది లేదు. దీన్ని డా. కోటేశ్వరరావుగా రన్నట్లు ఆధునిక మనస్తత్వ శాస్త్రవేత్తలు మానవ మస్తిష్కం ప్రధానంగా ఆనందాంశ (కామం) అధికార సూత్రంగా విభక్త మౌతున్న దన్నారు. ఇది పవర్ ప్రిన్సిపుల్. ఇది సాహంకారం – వీరం.

యజ్ఞసేన మాధవసేనులు రాజ్యాధికారం కోసం రంగంలోనికి దూకారు. మాధవసేనుడు బంధించబడతాడు. సౌందర్యరాశియైన మాళవిక మాధవసేనుని సోదరి. కాబోయే బావమరదిని విడిపించమని కబురంపితే కయ్యాన్ని కాంక్షించాడా యజ్ఞసేనుడు. తన బావమరిదియైన మౌర్య సచివుని విడిపింపుమని పణముకోరాడు. దానికిష్టపడని మన అగ్నిమిత్రుడు సేనామండలాన్ని ఆజ్ఞాపిస్తాడు. – ఇది వీరం. ఫలం. శృంగార సంబంధం. శిఖరాన్ని అందుకోవాలంటే వీరం సహాయం చెయ్యాలి. – ఇది నాటక ప్రథమాంకగత శృంగారంలో వీరం దీని విజయ ఫలితం పంచమాంకంలో వైతాళికులచే నేపథ్యంలో సూచించబడింది. – ఇది కాళిదాసుని కళా వైదగ్ధ్యము.

తన మధురలేఖినీ సంస్పర్శమునకు విజయవార్తను ధీరగంభీర శృంగార వీర రసాత్మకముగ పరివర్తింపచేసిన రసప్రసిద్ధధారాధుని కాళిదాసు రససంయోజనం క్రింది విధంగా మార్చాడు.

'పరభృత కల వ్యాహారేషు
త్వమాత్తరతిర్మధుం
నయసి విదిశా తీరోద్యాన
వనేష్వనంగ ఇవాంగవాన్
విజయకరిణా మాలానత్వం
గతైః ప్రతిలప్స్యతే
వరద వరదారోధో వృక్షైః
సహావనతో రిపుః

శ్లోక పూర్వార్థంలో శృంగారం, ఉత్తరార్థమున వీరం. కోకిల కుహూ కుహూ రావములతో కూడిన విదిశాతీర రమ్యోద్యానవనమున మన్మథునివలె మధుమాసాన్ని గడపడంచేత శృంగారదీప్తి; వరదాతీరమునందు సరదాగా శత్రువుపై విజయం సాధించటంచేత వీర దీప్తి. ఇచ్చట అగ్నిమిత్రుడు బాధ్యతారహితుడు. శృంగారంలో ఒక ప్రక్క తేలుతూ, మరొక ప్రక్క శత్రువును జయించుట చేత రాజు సచివాయత్తసిద్ధియే గాని స్వాయత్తసిద్ధి గాడని తేలుచున్నది. 'అయమపరః కార్యాంతర సచివో అస్మానుపస్థితః' అన్న అగ్నిమిత్రుని మాటలే అందుకు సాక్ష్యం.

తర్వాత 'విరచిత పదం వీర ప్రత్యా '...' అన్న శ్లోకంలో విష్ణువుకు, అగ్నిమిత్రునికి ఔపమ్యం చెప్పబడింది. విదర్భ శ్రీని హరించిన సౌందర్యోపాసకు డగ్నిమిత్రుడు. చతుర్భుజ బలంచేత విదర్భ రాజపుత్రియైన రుక్మిణిని విష్ణువు పొందెను. అది వీరం. ఇది శృంగారరం. రుక్మిణివలె మాళవికయు విదర్భరాజపుత్రి యగుట గమనార్హం. ఈవిధంగా ఆ శ్లోకంలో పరస్పర పోషకాలైన శృంగార వీరాలకు అంగాంగి భావసమన్వయం కుదిరింది. పరస్పరవిరుద్ధములైన సుఖదుఃఖాలు రాజు హృదయంలో ఏకకాలమునందు లగ్నమయినాయి. రాజుకు సుఖముకంటె దుఃఖమే అమితం. రాజ్యవ్యవహారంలో జయప్రాప్తివల్ల సుఖం. ప్రియురాలి సమాగమాలబ్ధివల్ల దుఃఖం జనించినవి. అది వీరప్రాయం. ఇది శృంగార భావ జన్యం 'దుఃఖాయతే' మమ మనః 'సుఖమశ్నుతే చ' అన్న రాజు పద ప్రయోగంచే దుఃఖము ఎక్కువ. శృంగార విషయవాంఛితుడుగాన వది సహజమే. అగ్నిమిత్ర నామమును కవి యశిక్షిత కామవినాశమునకు చిహ్నముగా స్వీకరించె నన్న డా॥ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం గారి మాట లీపట్ల సార్థకాలు.

మాళవిక రాజునకు నయన మధు ప్రేమపార ప్రగాఢబద్ధమైన దివ్యసుందరి. మధువును త్రాగడానికి వీలు లేదు. ప్రక్కనే మక్షికాలు ముసురుకొంటాయి. ధారిణి, ఇరావతి మక్షికా ప్రాయలు. ఇరావతి నాయికా నాయకుల సమాగమమునకు ఎన్నోసార్లు విఘ్నములు కలుగచేయును. కాని అవి తొలగించేయబడినాయి. వికసించిన గులాబిపుష్పమునకు, వికసించుచున్న గులాబి మొగ్గకును గల స్పర్థయే యీ స్పర్థ. ఇది నాటకమున కంతకును ప్రాతిపదిక 'సంయమన రహితమైన ఆత్మభోగపరాయణత్వ మెట్టి యనర్థముల నొడిగట్టించునో యీ రూపకము మనకు ప్రత్యక్ష మొనర్చును. రాజునకు – రాణికి; అగ్నిమిత్రునకు ధారిణికి గల లక్ష్యవైరుధ్యమే యీ రూపకము.' మాళవికను ఇరావతి నుంచి కాపాడడానికి నాగముద్రాంకిత అంగుళీయకం చతుర్థాంకంలో తన పని నెరవేర్చుకొన్నది.

అశోక దోహదక్రియతో మనసిజ వృక్షం మొగ్గతొడిగింది. అక్కడ 'చింత' అను వ్యభిచార భావం సూచకము. ఒకనాటి రాజపుత్రిక ప్రస్తుతము రాజునకు పరిచారికయై ఆరాజునందే అనురక్తురాలై యుండుటచే సిగ్గు కల్గి తాను చింతిస్తూ భవిష్యత్క్రియనే మరచిందట, మదనావస్థలో ఉన్న మాళవిక మనసు మరవటం సహజమే కాదా.

ప్రథమాంకంలో చిత్రపట దర్శన మాత్రమున వేరూనిన మనసిజవృక్షం ద్వితీయాంకంలో నృత్య ప్రదర్శనంతో చిగిరించి అశోక దోహద క్రియతో మొగ్గ తొడిగింది. ఆ మొగ్గ రాలిపోతుందో ... ఫలిస్తుందో ... ఇది గర్భ సంధి. ఫలిస్తే సుఖం. రాలితే దుఃఖం. ఒక్క రాజుకే కాదు.

రసజ్ఞు లందరికీ అది పరీక్షా సమయం. ఆఫలమే మాళవికా సంభోగం. మనసిజ వృక్షం ఫలించడానికి అంత వరకు పుష్పింపక మౌనం వహించిన రక్తాశోకం చతుర్థాంకాంతంలో అసూయోద్రిక్తయైన ఇరావతి ఆగ్రహానికి బలికానున్న మాళవికను రక్షించుటకై ముగ్గ తోడగాలి, అశోకం వారి ప్రణయమునకు చిహ్నం. అశోకం పుష్పిస్తే మనసిజవృక్షం ఫలిస్తుంది. అది పుష్పించింది. ఇది ఫలించింది.

అశోక వృక్షం పుష్పించడమే కాక, ధారిణి తన కుమారుడైన సుమిత్రుని విజయవార్త విని ఆనందించింది. అది వీరానికి జయం. తత్ఫలితంగా ధారిణి ఆ యౌవనాంగిని పెండ్లికూతురుగా చేయమని ఆదేశిస్తుంది. ఇంతలో శిల్పకారికల ప్రవేశంతో మాళవిక 'రాకుమారి' అని తెలిసికొని చందనపు కొయ్యను పాదుకగా ఉపయోగించితి నని పశ్చాత్తాపం చెందుతుంది. ఆనందంతో ఆ యౌవనోద్భాసిత సర్వాంగసుందరిని అగ్నిమిత్రునికి అర్పించిం దా సద్భావ విలసితయైన ధారిణి. ఇది శృంగార విజయం. ఇట్లు బ్రహ్మానంద సబ్రహ్మచారి యగు రసానందానుభవానికై సాహిత్యాన్ని అందించిన ప్రజాపతి కాళిదాసు. రసానంద ప్రసాదనమే ఆయనలక్ష్యం. అట్టి రసానుభవానికి భారతజాతి తపించి పోయింది. అందు చేతనే ఒక యువజనునకు ప్రతిజన్మము నందు కావలిసినదేమో చెప్ప మనగా అతడిట్లు వచించాడట.

"కాళిదాస కవితా, నవం వయః
మాహిషం చ దధి, సశర్కరం పయః
ఏణమాంస మబలా చ కోమలీ
సంభవన్తు మమ జన్మ జన్మని.

తొలుత కాళిదాసు కవితను కోరాడు. శృంగార రసప్రధానమైన ఆ కవితాస్వాదనకు యౌవన మవసరం. అట్టి మధుర పదార్థం ఒంటరిగా గాక తన ప్రియురాలితో కలిసి సేవించ దగినది. అట్టి మధుర పదార్థము మాళవిక.

ఆధారాలు :–

1. కాళిదాస కవిత – డా॥ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం గారు.

2. మాళవికాగ్నిమిత్రం డా॥ పాటిబండ మాధవశర్మ గారు. (ఆంధ్ర కరదీపికా వ్యాఖ్యానమ్)

—...—

❋ సులోచన ❋

డా. పూసపాటి భాగ్యలక్ష్మి, ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.

(గత సంచిక తరువాయి)

ఆస్థానమధ్యమున రాముని గాంచిన సులోచన సద్భక్తిపూర్వకముగ శిరము వంచి ప్రదక్షిణములు చేసి మ్రొక్కి 'దేవాదిదేవేశ రావారి నాశ ..' అని ప్రస్తుతించిన తీరు ఆమె భక్తి భావమునకు నిదర్శనము. ఎందరో భక్తులను గాచిన కరుణాసముద్రుడగు ఆస్వామిని తాను మరుగు జొచ్చిన దని విన్నవించి ఆతనికి సంతోషమును కలిగించినది. తన వినయమంతయు వినయముతో వివరించినది. 'సభ్యు లందరును నిర్జీవహస్తము నిజముగా తర్జని వ్రేల భూతల పత్రమందు వ్రాయుట' అబద్ధ మని తలచి ఆమెను అసత్యవాదినిగ తలచినారు. అప్పుడు సులోచన

'అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాథుఁడవు
నఖిలప్రపంచ భూతాదుల యందు
భానుండు ఘటమున బ్రతిబింబరూప
మైన చందంబున నంతరాత్ముడవు
... ...
అనృత భాషణముల నధిపస్త్రీయొదుట –
ననృతంబు లాడిన నవి దాగునయ్య
... ...
ధర... కులశీలధర్మతాత్పర్య
పరమ పతివ్రతా పద్మాక్షులరయ–
ధరణీశ యనృతంబు తగనాడగలరె...'

అని పలికిన పలుకులు, శ్రీరాముని సర్వాత్మకునిగ భావించి పరమాత్మునిగ ఎతిగిన ఆమె భక్తి భావమునకు, అనృతభాషణము నొక హేయముగా నిరూపించిన విధము, పతివ్రతలట్టి భాషణము కలలోనైనను ఎఱుగరు అనిపలికిన పద్ధతి ఆమె గంభీర చతురభాషణమును, సతీత్వమును నిరూపించుచున్నవి.

ఆమె పాతివ్రత్యమును లోకమునకు చాటదలచి శ్రీరాముడు 'ఇంద్రజిత్తు మస్తకమును కిలకిల నవ్వించవలె' నను పరీక్షను పెట్టగా ఆమె 'అనుమానమేల' అనియు 'అద్రిసంచరులు, అనిమిషాదులు చూచి యౌనౌననంగ, జననాథ నీ మహాసంనిధానమున, నానాథుశిరము నే నవ్వించుదాన'– అని ఆమె పలికిన పలుకులు, తనపాతివ్రత్యముపై ఆమెకు గల విశ్వాసమునకు, ఇంద్రజిత్తు ఏక ప్రాణముతో తనకొఱకెదురుచూచుచు బ్రతికి యుండినా డను నమ్మకమునకు నిదర్శనములు.

పరీక్షార్థము ఇంద్రజిత్తు శిరము ఆమె ముందు పడవేయబడినది. పాఱవైచిన సమయమున ధూళిధ్రమ్మకొనక, ధరణిపై బడినధవునిశిరము నెత్తి, పైటచే తుడిచి, తొడపై నుంచి, కన్నీటిచే అభిషేకించిన తీరు ఆమె దుఃఖమునకు, పతిశిరమునకే శుశ్రూషచేయు స్వభావమునకు నిదర్శనములు. ఈ సన్నివేశమున ఇంద్రజిత్తు శిరమును నవ్వింపుటకు ఆమె చేసిన సంభాషణము, ప్రయత్నము కరుణరసాలవాలము. ఘనమైన వారియింట పుట్టి, ఘనమగు వంశమున మెట్టిన తనమాటను

నిలిపి, తన ప్రతిజ్ఞను నిజము చేయుమని ప్రార్థించినది. సర్వమునులచే మన్ననలు పొందిన తనకు అంత్యకాలమున అసత్య దోషము కలుగనీయవలదనియు, సతి అర్ధదేహము. సతి అపఖ్యాతి ఇహపరలోకములందు పతిదే యనియు పలికినది. నిను వేడుకొనియెద నీకు మ్రొక్కెదను - నను జిన్నపుచ్చక నవ్వవేనాథ! అని ప్రార్థించినను నవ్వకపోవుట తన్ను నగుబాటు చేయుటకా? సౌమిత్రిచే పరిభవమునందుటచే పరితాపమంది పరమ ఖేదము నందుట వలననా? లంకాధిపతి లోకువ పడుటకు ఆలోచనస్థుడగుటవలననా బల్లిదుడగు అతడు పగవారిచేత పరాభవము పొందినందులకు కలిగిన తల్లడము వలననా? ... అని పరిపరి విధముల విలపించినది. 'మామామ రావణుండు- పరుష వాక్యములాడి పగవారిమీద నిను బంప నీవెత్తి నిజముగా, బోవుమును గల్గనా థనాముందట మాట; తెలిసిన వేవేగ డెత్తునేపోయి - బలశాలి మాతండ్రి ఫణిలోకభుని, నతడు పాతాళ సైన్యావృతుం డగుచు - నతి వేగముగ వచ్చునా సహాయముగ ... ... మఱియు శాత్రవులు - జితముసీకియదే జిహ్వగాధిపుడు వాసుకిదీ తక్షకవలయుండై శేషు, డీసున రాఁ బుట్టు నేయింత చేటు, అది తప్పె..." అని పలికినది. ఇంద్రజిత్తు రణభూమి కేగు సమయమున ఆవిషయమును ముందుగా ఆమెతో చెప్పకుండుట వలననే యింతటి విపత్తు కలిగినదట. లేనిచో తనతండ్రి సహాయముచే అతడు జయము నందియుండు నని ఆమె భావము. ఇట్టి సులోచన అమాయికత్వమునకు ఆశిరము ఫక్కున నవ్వినది. ఆమె ఎవరిని తనకు సహాయునిగా తీసుకువత్తు నని పలుకుచున్నదో, అతడే తనమరణమునకు కారణమైనాడను విషయము ఇఁట ఇంద్రజిత్తు హాసమునకు కారణము. ఈ హాసమే ఆమెను నలుగురి ముందర పతివ్రతగ నిలిపినది. అనృతవాదిని కాకుండ రక్షించినది.

ఆమె, పాతివ్రత్యమునకు మెచ్చిన రఘురాముడు వరము కోరుకొమ్మనినాడు. ఆసమయమున సులోచన నాల్కపై, దేవతల ప్రార్థనపై సరస్వతి ప్రవేశించి యిట్లు పలికించినది.

'... మఱి యితరాపేక్ష మానసంబునను గలుగదు నీ పాదకమలములాన - తలప నాకిహలోక ధావంతమేల యలసి వేసారితి నా నింకఁ జాలు' సులోచన పతిప్రాణము లను కోరునేమో అని దేవతల భయము. అందుచే సరస్వతిని ఆవహింపచేసి ఆమె పలుకులయందు సంసార విముఖత్వమును, వైరాగ్య భావనమును గలిగించినారు. సులోచన రాముని నాలుగు వరములు కోరినది. 1 వరుని మస్తకము నిచ్చుట. 2. పాపదుష్కార్యాది పాశ జాలముల ఖండించి మోహాంధకారంబు లెల్ల జండించి రాము పాదాబ్జాగ్రంబున చేరుట 3 తన సహగమన సమయమున కపివీరులు విజృంభించి సమరము చేయకుండుట 4 సహగమనమును చూచుటకు అత్తమామలు వత్తురుకనుక, కన్నతండ్రులగు రామలక్ష్మణులు, పినమామగారగు విభీషణుడు రావలయును అనుట. — ఇవి సులోచన కోరిన వరములు. ఇవి ఆమె వ్యక్తిత్వమునకు తగినట్లుగానే యున్నవి. ఇట సులోచన ఇంద్రజిత్తు ప్రాణములు కోరినచో రామాయణ కథయే మారియుండెడిది ఈవరములు ఆమె వ్యక్తిత్వమునకు మరింత వన్నె కలిగించుచున్నవి.

రామచంద్రుని మెప్పించి, పతి శిరమును దెచ్చి రణరంగమున ప్రవేశించి, అతని శరీరమును శిరమును బాహుదండమును గూర్చి సహగమనమునకు సిద్ధమైనది. ఆమె కోరికపై ఇటు రామాది ప్రముఖులు, అటు సమస్త లంకా నగరవాసులు అరుదెంచినారు. అంతేకాదు. బ్రహ్మాది దేవతలు, మహర్షులు విచ్చేసినారు. సహగమనాతుర సచ్చిత్తయగుచు, శ్రీరామ నామోచ్చారణము మనసులోపల చేయుచుండు సులోచనను రక్షించుటకు ఆమె తండ్రి అహికులాధిపుడు ముందునకు వచ్చినాడు. అప్పుడు సులోచన 'సుర తాపసులకుఁగా శుభమాచరించు, ఋషి మహాధ్వరకార్య రూపివై వెలుఁగు, విషమహానిధి చూడు విజ్ఞానవీథి, బదర కీలాగున పాఁడియే తండ్రి' అని పలికిన పలుకులు ఆమె వికసిత హృదయమునకు, లోకహితపరాయణతకు నిదర్శనములు.

రావణునితో 'విత్తాధిపానుజ వినుమయ్య నీవు' అని బ్రహ్మవంశాగ్ర సాగరోదయుం డగు అతడు లోకకంటకుడైనాడనియు, గర్వాంధకారి యగు అతనికి సమరరంగమున శ్రీరాముచే ముక్తి కలుగుననియు, జలరాశిలోపల జలముచే మునిగి మత్తుండై పోక, మహితాత్త్రరాముఁ జిత్తమందికనైన జింతించి చూడుమనియు ప్రార్థించినది. తన చివరి కోరికచేనైనను రావణుడు పరివర్తనమంది సీతాదేవి నప్పగించి, కులనాశనము కాకుండ చేయునేమో అని ఆశ. ఇట్లు తాను మెట్టినింటిని నాశనము కాకుండ నిలుపవలయునను తాపత్రయము ఆమెయందిట వ్యక్తమగుచున్నది.

చివరకు ఆమె పేరు పేరు వరుసను మ్రొక్కి, సెలవు తీసికొని, పరమాత్ముని తలచి, చితిమీది కెక్కి సహగమనము చేసినది. దివ్యతేజముతో వైకుంఠమును చేరి, దేవకాంతల ఆతిథ్యమును పొంది భర్తతోగూడి విహరించినది. ఇట్లు సహగమనము ఆమె పతిభక్తికి నిదర్శనము.

ఇట్లు ఈ కావ్యమున సులోచన, లంకానగర ప్రజలు, శత్రుసేనలగు కపివీరులచే మాత్రమేగాక సాక్షాత్తు శ్రీరామునిచే కూడ పుణ్యసాధ్విగా, ధర్మచారిణిగ, సర్పవంశమును, అసురవంశమును ఉద్ధరింప ప్రభవించిన ధన్యురాలుగ, మహిని పతివ్రతలలో సాటిలేని మేటిగా పొగడ్తల నందినది. అంతేకాదు 'సుశీల-

ఆంధ్ర కవులు - అభ్యవహార పద్ధతులు

- శ్రీమతి భాషాప్రవీణ కె. వి. రంగనాయకి, ఎం. ఏ.

(గత సంచిక తరువాయి)

మరికొందరి అభ్యవహారపద్ధతి యీ క్రింది విధమున నుండెడిది. 'అభ్యంగ మాచరే న్నిత్యం' అను ఆయుర్వేద సూక్తిని బట్టి అంగమర్దనము తోడి తల గడుగుండెడిది. మడిగా నారవేసిన చలువ మడతలు, చందన చర్చ, గృహమాధవ దత్త మనోజ్ఞభోజనము, ప్రసూన దామ కంబులు, కపురంపు వీడ్యము.

ఆయన్నము మామూలు బియ్యముతో వండినది కాదు.

మరుతాహతిరాలు నారికేళ ఫలాళి నిడిసి జల్దింగిన పుండ్రేక్షురసము, చిలుక పోటులచేత చిరిగిన సహకారఫలము నుండి తొరగివచ్చిన తేనెలు, చిక్రోడ దంష్ట్రిల చెక్కబడిన సుగంధి యరంటి పండ్లనుండి కారు నవ్యసుధలు, పాక వేళారంభమున తమయంత తాముగా పగిలిన పనస క్రొంబడ్ల రసములు - ఇవి యన్నియు నేకమై కాలువగా ప్రవహింపగా ఆకాలువక్రింది యూటలతో బంగారు తీగెలవంటి రాజనములు పండును.

మానితాఖిలలోక సామాన్య సౌజన్య-రతత సద్గుణాగణ్య-సదమలపుణ్య-పతివ్రత అని వాగీశుని భార్య యగు సరస్వతిచే మన్ననలందిన మేటి సాధ్వి. ఇట్లు ఈ కావ్యమున పతివ్రతా శిరోమణి యగు సులోచన పాతివ్రత్య ప్రభావముచే శ్రీరామచంద్రుని మెప్పించి, సహగమనము చేసి, 'కమల, అంబిక, వాణి, ఖగరాజు రాణి' - అందరానట్టి ఉత్కృష్ట పదవిని దేవలోకమున పొందిన సాధ్వి. ఇట్టి సాధ్వీ చరితము లోకమునందలి స్త్రీలకు మేలుబంతి.

—•••—

వండి వడ్డించిన ఆయన్నమును దేవతార్చనము కావించినంతనే పుండ్రేక్షు రుచి, సహకారమాధుర్యము, సుగంధి యనంటి పండ్ల పరిమళము, పనసక్రొం బండ్ల మనోజ్ఞవాసనా లహరి గుబాళించెడివి. ఆనాటి వారి కట్టి భోజనమే ఆత్మకింపైనది.

వచ్చిన యతిగులకు తిరువారాధనమైన యంతనే వృద్ధాను క్రమముగా దివ్యామోద శ్రీతులసీ కోమలదళ సురభితంబైన సాలగ్రామశిలావారి నొసగి తదనుభుక్తములైన శాల్యన్నములు, నేతులు, వరుగులు, చారులు, పప్పులు, అప్పడములు, తాలింపులు (పచ్చళ్ళు) అపూపములు, పరమాన్నములతో వృద్ధానుపూర్వకముగా విందులు జరిగెడివి.

విందునకు కొంచెము ప్రొద్దుపోవునను సంశయమున్నచో సాధుగుప్తములను (మడితోమూతలు వెట్టిన వన్న మాట)

'రారయ్యా! యని శుద్ధిమచ్చరణు గో
 త్రాదేవతాపుత్రు వి
స్మేరాగ్నిప్రభు గూరుచుండ నిడి ప్రో
 క్షప్పట్టుగావించి నీ
రారంబండిన ప్రాతరాజనపు ది
 వ్యాన్నంబు నొక్కింత వా
ర్ధారాధౌతము గుండయూడ్చి యొసగెన్
 రంభాఫలాశంబునన్'

దానిని వారు పాయసమువలె భక్షించెడివాడు.

ఇప్పటివఱకు జరిగిన విందులు, ఫలహారములు వానిని మెచ్చుకొను విధము లోకసహజములు. కాని తిమ్మనార్యుని ముద్దుపల్కులలోని మాధ్యమో కృష్ణపరమాత్మ భుజించు పదార్థముల విశేషమో కాని యాతడు సాంబుడు సాత్యకి మున్నగువారితో భోజనము చేయుచుండ ఆపదార్థములరుచిని కంకణములే వర్ణించుచున్న వట. ఏమి ఆశ్చర్యము. కృష్ణపరమాత్మ హస్తస్పర్శచే అచేతన పదార్థములకు కూడ చేతనత్వ మబ్బినదేమో?

మేఖలాకీలిత రత్న కింకిణులు త్వరగా వడ్డింపుడు అని హెచ్చరించుచున్నవట. దువ్వలువపింజలు కలమాన్నరుచితో కలహించుచున్న వట. మెట్టియ లతిప్రియముగా నారగింపు మని యనునయించుచున్న వట. ఈ విందతి లోకరమణీయముగా నున్నది. ఇట్టి విందారగించిన శ్రీకృష్ణుఁడు గంధోదకంబుల గరంబులు గడిగికొని కర్పూరతాంబూలమును అతిథుల కిచ్చి సత్కరించినాఁడు.

ఈ అభ్యవహారపద్ధతి అష్టదిగ్గజములందరిలో కానుపింపదు. సమకాలికులగుటవలన నేమో? వారిలో కొందరు మాత్రము వివరముగా చవులూరునట్లు వర్ణించినారు. వానిలో ముక్కు తిమ్మనార్యుని ముద్దుపల్కులలోని వైచిత్ర్యము మరింత విశేషము. ఇట్టిది మరే యితర కవులలోను కనుపించదనుటలో నతిశయోక్తి యుండదేమో?

ఇక తరువాత వీరిలో రసికుఁడు, శ్రీనాథ కవిసార్వభౌమునివలె చమత్కార శేఖరుడును అగు తెనాలి రామకృష్ణుని పాండురంగ మాహాత్మ్యము నందు మనకు కొంత వరకీ పద్ధతి కనుపించుచున్నది.

సుశీలభర్త యింటలేని సమయమున వటువేషమున విష్ణుమూర్తి యరుగుదెంచి యాకలిగొన్న వానివలె నలమటించి భోజనము పెట్టుమని ప్రార్థించును. ఆమె వంటచేయుట కాలస్య మున్నదని సాధుగుప్తములను, తైలపరిపక్వములగు అపూపములను, చల్దిని సద్యోజనితంబులవలె చవులూరునట్లుగా వడ్డించినది. ఆతడు సామాన్య వటువు గాడుగదా! పెట్టిన

వానినన్నిటినీ ఒక్కనిమేషమున భుజించి నాడు. ఇంతను తెమ్మనగా 'శ్రియ మిచ్చే ధుత్తాళనా' త్తను మాట నెరిగినది కావున మనమున నాతని ప్రార్థించినది. అంతట నాతని యనుగ్రహముతో నచ్చె రువును గొల్పుచూ

ఒకకొన్ని వడియంబు లొకకొన్ని వరుగులు
 నొకకొన్ని తెరగుల యొలుపుపప్పు
లొకకొన్ని ద్రబ్బెడ లొకకొన్ని తాలింపు
 లొకకొన్ని విధముల యొజ్జచేరు
లొకకొన్ని కలకల్పు లొకకొన్ని బజ్జులు
 నొకకొన్ని రీతుల యూర్పువగలు
నొకకొన్ని సిగరులు నొకకొన్ని యంబళ్లు
 నొకకొన్ని వహులవూపోత్కరములు

వివిధ ఫలకంద మూలమ్ము లవియు గొన్ని
యూరుబిండులు నొకకొన్ని యొక్క కొన్ని
యూరుగాయలు పచ్చళ్లు నొక్క కొన్ని
పెరుగు పాత్రైన నేతులు పెచ్చు పెరుగ.

ఇంతకు పూర్వము జరిగిన భోజనవిధానము వేరు. ఈ కాలము నందున్న భోజన విధానము వేరు. శ్రీనాథ కవి సార్వభౌముని సమయమునకే పిండి వంటకముల సంఖ్య యధికముగా నుండెడిది. ఇప్పుడవియున్నను, వానిని మించి వ్యంజనముల సంఖ్య అధికముగా ప్రచారము నందినది.

అతరువాత మాదయగారి మల్లన రాజశేఖర చరిత్రమునందు కొన్నిటిని చెప్పినాడు. పాండురంగ మాహాత్మ్యమునందు హుతాశనుని అనుగ్రహమువలె ఇక్కడ మణి యనుగ్రహముతో మణినుండి

'కలమాన్నంబు ఘృతంబు పాయసము శా
 కవ్రాతముల్ పిండివం
టలు పాల్దేనియ జున్ను దెన్నెయిడి యూ
 నాలు క్కురల్పు క్కురల్
ఫలము ల్పానకము ల్రసాయనము లం
 బళ్ళూరు పిండ్లూరు గా
యలు బజ్జుల్ దధి పిండ ఖండములు నం
 దావిర్భవించెం దగన్.'

వీనిలో శ్రీనాథమహాకవి చెప్పిన పిండి వంటకముల కన్న ఇడియానాలు ఉక్కురలు మున్నగు కొత్త పిండివంటకములు కనపడుచున్నవి. బజ్జులుగూడ ఈ రాయల యుగమునందే వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినవి.

శ్రీనాథ మహాకవి పెట్టిన బువ్వపు బంతి తరువాత మరల ఆంధ్ర సాహిత్యమున బువ్వపుబంతిని పెట్టించినవాడు పింగళి సూరన. ఇదియును ఆతనికివలె సీసపద్యరచనము. కళాపూర్ణోదయము నందలి ఈ బువ్వపుబంతి నారగింపుడు.

కలవంటకములు బూరెలు, దోసెతోలలు చా
 పట్లు మండెంగ లొబ్బట్లు వడలు
గుడుములు నుకెయలు గడి యంపుటట్లు వె
 న్నప్పాలు వడియంబు లప్పడాలు.
బొంగరంబులు సొజ్జబూరె రాగులు సేవ
 లుక్కెర లరిసెలు జక్కిలములు.
ఖర్జూరగోస్తనీ కదళికా సహకార
 ఫలములు గొబ్బెర పనసతొనలు
దేనియలు జున్ను మీగడ లానువాలు
 పానకములు రసావళ్ళు బచ్చడులును
వ్యాజమెలు పుబప్పులు గూరలను పమాన్న
 ముపుడు ప్రజ విల్లదనియించె నహారహంబు.

వెనుకటి మహాకవుల పిండివంటకముల సంఖ్య కన్న ఇందధికముగా మరికొన్ని చెప్పబడినవి. కుడుములు, అట్లు, బొంగరములు, సొజ్జబూరెలు, వెన్నప్పాలు మున్నగు పిండి వంటకము లన్నియు నిప్పటివా రెరిగినవియే. పెండ్లికి ముఖ్యమైన అరిసెలను చక్కిలములను మాత్రము ఈతడు మరచిపోలేదు. అప్పడములు వడియములు లేనిదే పెండ్లివారికి తృప్తిగలుగదట. ఈ రెండు లేని పెండ్లివిందును అసంతృప్తిగా భావించుట ఇప్పటికి ఆచారముగ నున్నది. శ్రీనాథమహాకవి వీటినేల చెప్పలేదో? ఆతనికి పిండివంటకములపై కల మోజు వీనియందు లేదేమో?

ధూర్జటిది అచ్చమైన శివభక్తి. తిన్నని ద్వారా ఆ శివభక్తిని మనకు తెలియ జేసినాడు. శివునకు తిన్న డాహారము నొసంగినాడు. ఈ ఆహారము పైవారందరూ పేర్కొన్న కలమాన్నము కాదు. పాయసమంతకన్నను కాదు. కేవల మాంసాహారము మాత్రమే. ఆ మాంసమును చక్కగా పేల్చి తీసుకొని వచ్చి పరమేశ్వరుని భుజించుమని ప్రార్థించినాడు. అత డూరకుండగా

కాలవో క్రొవ్వవో మాడం
గాలెనో చవిగావో కమ్మగావో సిటన్
జాలవో యలవడవో శివ
వేలా కరకట్లు పార్వతీశ్వర చెపుమా!

అని ఆమాంసము తినక పోవుటకు కారణములను గ్రుచ్చియడిగినాడు. తిన్నడు ఆటవికుడు కదా! ఆతనికి కలమాన్నమెట్లు తెలియును? ఫలహారమునకై రకరకముల ఫలములు మాపల్లెయందు గలవు రమ్మని శివుని ప్రార్థింప ధూర్జటి స్వయముగా విని మనకందరకు తెలియుటకై తన కాళహస్తి మాహాత్మ్యమునందు ఈ విధముగా పొందుపరచి యున్నాడు.

నేరేడి పండులు నెల యూటి పండులు
 గొండ మామిడి పండ్లు దొండపండ్లు
బాలపండులు నెమ్మిపండులు బరివంక
 బండులు జిటి ముటిపండ్లు గవిలె
పండులు దొడివెందపండ్లు దుమ్మికిపండ్లు
 జానపండ్లును గంగరేను పండ్లు
వెలగపండ్లు పుల్లవెలగపండులు మోది
 పండ్లు నంకెన పండ్లు బలుసు పండ్లు,
బీరపండ్లును బిచ్చుకబీరపండ్లు
గొమ్మిపండ్లీత పండ్లును గొంజి పండ్లు
మేడి పండ్లును మొదలుగా ...

అని ఇరువది మూడు రకముల పండ్లను పేర్కొని ఇంకను చాల కలవన్నట్లు మొదలుగా అనినాడు. ఇవి కాక ఇంకెన్ని పండ్లున్నవో! (ఇవియైనను ధూర్జటి ధర్మమా యని మనకు పేర్లు మాత్రమే తెలిసినవి.) వెనుకటి మహాకవులందరూ ఫలహారమును గూర్చి చెప్పినను రంభాఫలములు, మామిపండ్లు, దాడిమ, పనస మున్నగు వానిని కొన్నింటిని మాత్రమే చెప్పియున్నారు. కాని ఇన్నిపండ్ల నెవ్వరూ చెప్పి యుండలేదు. ఆ తరువాత కవులు కూడ ఇన్ని పండ్లను గూర్చి చెప్పినట్లు నాకు కనుపించదు. ఈపైచెప్పిన పండ్లయందు చాలపండ్లు ఇప్పటివారికి తెలియవు. ఇంతటి ఫలాహారమును పెట్టిన మహాకవి మరియొక్కడీసారస్వతమునందు లేడేమో అనిపించుచున్నది.

ఈమహాకవి కేవలము ఫలాహారమును మాత్రమే చెప్పి యూరకుండలేదు. పాయసమునకు ముఖ్యములైన ప్రాలెన్ని రకములోకూడ వివరముగా చెప్పినాడు.

ఓలింగము విను నివ్వరి
ప్రాలును నోడి పిల్క గునుకు
బ్రాలును వెదురం
బ్రాలును సవరపు మొకముల
ప్రాలునుగల వచట నీకు బాయసమునకున్.

ఇక 'మధ్యే మధ్యే పానీయం' మునకు మధువు. ఆమధువులోకూడ అనేకరకము లున్నవట. చాలమందికి తెలిసినవి పుట్టతేనె, గట్టుతేనె, కొండతేనెలు మాత్రమే, కాని ధూర్జటి

పుట్టతేనియ పెరతేనె పుట్టజొన్న
తొఱ్ఱ తేనియ గల వందు దోచి తోచి
కాలి దులదులనై పిండి పోల రాలం
నట్టి నిం జెట్లు గలవు నీ కారగింప.

ఇన్నివిధములగు ఆహారపదార్థములను అవియును ఆటవిక సంబంధ మగు వానిని మన మెక్కడను చూచి యుండము. మహేశ్వరాంఘ్రి కమలధ్యానైక తత్పరుడగు వాని కివి యెట్లు తెలిసినవో. నాయూహకు రెండు కారణములు తోచుచున్నవి. 1) సాక్షాత్తుగా పరమేశ్వరుడు భాగవతుల చరిత్రను ధూర్జటి హృదయమునకు తెలుపుట. రెండవది కృష్ణరాయలతో మృగయావిహారము సల్పుచున్నపుడు ఆయా అడవులయందలి తరు ఫలంబుల విశేషంబుల నీత డరసి యుండును. ఏది ఏమైన ఈతని అభ్యవహారము మాత్రము చాల విలక్షణముగా నున్నది.

ఈఅభ్యవహారమునుగూర్చి చాలమంది మహా కవులు పేర్కొని యున్నను వారందరూ కవిసార్వభౌముని అడుగు జాడల నడచినవారే. అదియును కొంతవరకు సమంజసమే. 'యథా రాజా తథా ప్రజా' కదా! కాని ఈతడు మాత్రము అతని యడుగు జాడల నీవిషయమున అనుసరించలేదు. ఈశ్వరార్చన కళాశీలతకిసుమంతయు తీసిపోని మహేశ్వరాంఘ్రి కమల ధ్యానైక తాత్పర్యమే దానికి కారణము కానోపును. మరొక విశేషము. ఈతడే ధూర్జటిగదా!

ఇక రాయల యనంతరము దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయమున మిక్కిలి పేరెన్నికగన్నవాడు కంకంటి. ఈతడు రామాయణమున మహర్షి సత్తమునకు చక్కని విందు భోజనము పెట్టించినాడు. ఆవిందు ఇది.

వడియము లొలుప్రబప్పుఁగల
వంటకముల్ వరుగు ల్ఫలాదులుం
బడిదము లప్పముల్ వడలు
పాయసముల్ కలమాన్న మాజ్యము
ప్పడములు గూరలుం బెరుగుఁ
బచ్చడు లాదిగ నించి భోజనం
బిడిన నతండు మెచ్చుచు య
థేష్టముగా భుజియించి పోయినన్'

ఈపైవానితో దూర్వాస మహర్షి సంతుష్టుడైనాడు. రాముడు భోజనము పెట్టిన సంతృప్తి పడనివా రుందురా? సులభకోపుడగు దుర్వాసమహర్షిని సయితము సంతృప్తి పరచె ననగా ఈభోజనము ఎంతశక్తిమంతమైనదో తెలియుచున్నది.

ఈవిధముగా పరికించిన ఆంధ్ర కవుల అభ్యవహార పద్ధతులు నాటినుండి నేటి వరకు వారివారి వర్ణన ప్రాభవముల ననుసరించి ఆంధ్ర సారస్వతమున పఠితలకు చవులూరించుచున్నవి.

'అమృతమైనను చవులజాత్యన్న సమమే'

—...—

తుమ్మలవారి 'రాష్ట్ర గాన' రామణీయకత

- శ్రీ కలవరపు వెంకట్రామయ్య, ఎం. ఏ.

(గతసంచిక తరువాయి)

ఏతాదృగ్విభవాభిరామ... ప్రాక్తన వర్ణనీయ సుషమా రేఖను గోల్పోయిన ఆంధ్ర భూమిని గాంచి 'అనుతాప' మంది ఎదలోతులు కదిలేటట్టు రసవత్తరంగా వర్ణించారు కవి.

పాటలీపుత్రమ్ము కోటకొమ్మల మీఁదఁ
  దెలుఁగు జెండాలు నర్తించు నాఁడు
ఢిల్లీశు నెదిరి చెండిన తెల్గు విలుకాండ్రు
  నవలక్ష ఓరుఁగల్ గవిసిన నాఁడు
రామారు కదనమం దేచి తళ్ తళమెఱచు
  తెలుఁగుజోగుల కత్తి తిరుగు నాఁడు
అలచోళ పాండ్య సీమలఁ దెల్గు సరదార్ల
  పసుపు నూయాణమై ప్రాఁకు నాఁడు
చూచి సంతోష భారంబు మోచి శిరము
నూఁచు భాగ్యంబునకు నింత నోఁచలేక
యేల పుట్టితి నిపుడిసీ! యేటి బ్రతుకు
కటకటా దాఁటిపోయె బంగారుయుగము'

అయినా నిరాశ చెందక వగవక దీక్షతో ప్రత్యేక రాష్ట్ర సంపాదనకు కడంగుమని ప్రబోధించుచున్నారు.

'దీక్షాకంకణమున్ ధరించి జనయి
  త్రీ దాస్య విచ్ఛేదనా
పేక్షల్ పొంపిరివోవ నుజ్జగము కం
  పింపంగ లేలెండు మీ
దక్షత్వంబున కడ్డులేదు చరితా
  ర్థత్వంబు మీ కబ్బు నే
పక్షుల్ గూసిన నేమి లెక్క కడిమిన్
  పాలింపుడీ సోదరుల్'

విఘ్నాలెన్ని వచ్చినను, నా రాష్ట్రం గడించి తీరుతా ననే వజ్ర సంకల్పంతో బయలుదేరితే బ్రహ్మరుద్రాదులు కూడ ఆపలేరు. ఒడ్డెలను కొండవీటి దగ్గర జయించి, రాయచూరులో పాదుషాలను కకావికలం చేసిన సందర్భం గుర్తుకు తెచ్చుకొని సాగిపొండు, నాడే కాదు! నేడును ఆంధ్రుల్లో రాణకెక్కినవారు పల్వురున్నారు. వారి నేతృత్వమే మనకు అనుసరణీయ మంటున్నారు.

'పొలివోవలేదు తెల్గుల పరాక్రమరేఖ
  మన 'టంగుటూరి' లో మల్లడించె,
సడలలేదాంధ్ర విజ్ఞాన తేజఃపుంజ
  మది రామలింగార్యు నాశ్రయించె,
చెదరిపోలేదాంధ్ర శేముషీ సంపత్తి
  పట్టాభి సచివు కేల్ పట్టుకొనియె,
బీఱవోలేదాంధ్ర వీర దాతృత్వంబు
  నాగేశ్వరునిలోఁ బెనంగియుండె
తఱిగిపోలేదు తెల్గు కైతల పసందు
కులుకుచున్నది చెళపిళ్ళ కలమునందు
నిస్పృహకు హేతు వించుకేనియును లేదు
సోదరా! లెమ్ము నీ హక్కు లాడుకొమ్ము'

నాడు రాజకీయ రంగంలో ప్రసిద్ధిగన్న టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులు, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, డా॥ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగార్లను ప్రస్తావించి, వారి సారథ్యంలో ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం తప్పక సిద్ధిస్తుందని కవి సూచిస్తున్నాడు.

ఇక్కడనుండి సంస్కరణము, పశ్చిమాంధ్రులు, మాతృభాష అను శీర్షికల్లోని పద్యాల్లో నేటి ఆంధ్రుల్లోగల లోపాలను, వానివలన ఉద్యమకాలంలో ఎదురైన సాధక బాధకాలను ప్రస్ఫుటంగా ఎత్తి చూపారు. పొగడ్త ఎంత ఉత్సాహంతో నడచిందో, తెగడ్తయు అంత తీవ్రత నింపుకొన్నది. వీరిలేఖినిలో దోషమెక్కడున్నా దోషమే మరి కుల మత భేదమ్ములు సమసిననే కాని లక్ష్యసిద్ధి జరగదంటూ వారుచేసిన యీ ప్రబోధము గమనింపుడు.

'వైదికులన్నచో మొగము
  వాడ్చునొకండు నియోగి భోగముల్
ఖేదము గూర్చు నొక్కనికి
  గిట్టదు గిట్టదు కమ్మవారి భా
గ్యోదయ మెల్లవారలకు
  నోర్వఁడు రెడ్డియశం బొకండు స
మ్మోదము నీదు కాఁపుల స
  మున్నతి యొక్కని కేమి పాపమో!''

నేటికి గూడ ఈ విషయం సజీవమై యుండుట ఆంధ్రుల అల్పత్వమునకు నిదర్శనమేమో!

ఇక "పశ్చిమాంధ్రులు" ఖండిక రాష్ట్రగానానికే తలమానికము. పశ్చిమాంధ్రులు తమ భూభాగమునే రాయలసీమ యన్నపుడు; సాగరాంధ్రులపై శంక కొలది ఆనోనిలో సమావేశమై ప్రత్యేక రాష్ట్ర వాంఛ వెలిబుచ్చినపుడు; కవి హృదయం పొందిన క్షోభ ఈపద్యాల్లో వ్యక్తము. మహోద్రేకంతో సాగినది రచన యీ ఘట్టములో. త్రిలింగదేశమంతటిని ఏకచ్ఛత్రముగా పాలించినవాడు కృష్ణదేవరాయలు. అట్టిచో ఆంధ్రదేశములోని యేకభాగమగు దత్త మండలమునే 'రాయలసీమ' గా వ్యవహరించుట తప్పని కవి అభిమతము.

"కటకం బాదిగ సింహళంబు వఱకే
  కచ్ఛత్రమై సత్కవి
స్ఫుట వాణీపరిగీతమై పరనృప
  భ్రూభంగ సంపాదియై
పటుకీర్తిం గనినట్టి రాజ్యముఁ గదా
  పాలించె నాయండు మీ
నటనల్ గన్గొని పల్లటిల్లి యతఁడ
  న్నా సిగ్గునన్ గ్రుంగడే"

అంతేకాదు - సాగరాంధ్రులపై రాయలసీమవారికి అనుమానము వల దని వ్రాసిన పద్యాలు కవి హృదయ వైశాల్యానికి, పరేంగితజ్ఞతకు నిదర్శనములు.

"మీకున్ మాకును లేవు భేదములు దు
  ర్మేధావు లాంధ్రేతరుల్
మాకున్ మీకును తంపిపెట్టి బ్రదుకన్
  మల్లాడుచున్నారు; మీ

రా పక్షింభరులన్ త్యజించి యుచిత
వ్యాపార పారీణులై
లోకుల్ తెల్గుల నుగ్గడించు విధ మా
లోచింపుడీ ప్రొముక్కాదన్"

ఈ రీతిగ అందరు కలసికట్టై "అచ్చ
ముగఁ దల్లి కడుపునఁ జిచ్చున్ దరికో
ల్పునట్టి చేఁతలు వల, దే పొచ్చెంబులేదు
మాడకు" అని నచ్చ చెప్ప ప్రయత్ని
స్తారు.

కాగా 'మాతృభాష' ఖండిక తెలుగు
వారికి భాషపైఁగల అనాదరమునకు, అవ
జ్ఞతకు నిదర్శనముగా కవిగారు తీర్చి
దిద్దిరి 'Italian of the East'
అని పాశ్చాత్య విద్వాంసుల చేతను
'దేశభాషలందు తెలుఁగు లెస్స' అని
మనవారిచేతను కీర్తింపబడిన తెలుగునకు
బట్టిన దురవస్థ చూచి కవి వ్యథనలోనై-

'ఇద్దరు తెల్గువాండ్రు తమ
యింటివి కష్టసుఖాలు చెప్పుకో
నద్దిర మాతృభాష తగ
దా మరి యింకొక పెద్దరోగమే
కద్దు వచింతు నాంగ్లము మొ
గంబు నెఱుంగని శ్రోతముందు దు
ర్బుద్ధులు కూయుచుంద్రు పలు
పోకల నెంగిలి పీసు కూతలన్'

నాఁడే కాదు, నేటికిగూడ ఈపరిస్థితిలో
మార్పులేదనుట 'సహృదయుం' లెఱి
గిన విషయమే. ఇంకా తెలుగువాడి
లోని ఆంధ్రత్వ అనాదరణను ఎలా
దుయ్యబడుతున్నారో చూడుడు కవి.

'పోతన్న కలముసొంపుల నెఱుంగకమున్నె
తులసీదాసుని కైతతోఁ బనేమి
బొబ్బిలి కథలోని దెబ్బచూడకమున్నె
మేవాడ పతనంబు మెచ్చనేల
రాజశేఖర చరిత్రము పఠింపకమున్నె
రంగభూమికి జయారావమేల
పూదండ సౌరభంబులు బీల్వకయమున్నె
సప్త సరోజకై శ్రమమదేల
కోర్కెమైనొక్క భారతింగానకమున్నె
కావ్యలేటికి మాధురీ కరుణ కొఱకు
పైత్య మెసరేగి కంటికి భ్రమలు గ్రమ్మ
దిక్కు తెలియకయున్నాడు తెలుగువాడు'

తెలుగు తీరు తీయములు నిగ్గుజగ్గులు
చూచి బ్రహ్మరథంపట్టిన బ్రౌనుని; శివి,
హొయలు, బెడగులు చూచి మెచ్చి
కాన్కలిచ్చిన మహమ్మదీయ ప్రభువు
ఇబ్రహీంని; సొంపు, పెంపులు ఒయార
ములు నెరిగి పరిచర్యలు సలిపిన మహా
రాష్ట్రుడు శాహజీని; లేటపాట నటుల
దిలకించి దాసులైన అరవల్ని; గుర్తుచేసి
ఆలా పరుల చేతనే ప్రశస్తింపబడిన
తెలుగుపట్ల చిన్నచూపు చూపుట ఆం
ధ్రుల అజ్ఞతకు ఆద్య నిదర్శన మంటు
న్నారు కవిగారు. 'తెలుఁగుఁ దనము'
అనే మరో శీర్షికలో-

'అస్పృశ్యములు నీకు నాంధ్రపత్రిక లెల్ల
నింటివేల్పులు టైము, హిందు, మెయిలు
నలసారములుగదా తెలుఁగు మందులునీకు
జండుఫార్మసీ సుధాసాగరంబు
కలకు బండలు భద్రగిరి, తిర్మలలు నీకుఁ
బండరి క్షేత్రంబు పరమపదము
పరిహాస్యములు నీకు బాలమ్మ చరితముల్
శరణంబు కుసుమాంబ చరణపీఠి
చవితిచంద్రుఁడు తెలుఁగు పుస్తకమునీకు
విదియజాబిల్లి హిందీకవి ప్రబంధ
మక్కటా! యేలపుట్టె నీ కక్కుమూతి
పిందియలు నీకు నంచితాస్పందమతికి'

అంటూ ఆంధ్రుణ్ణి ఎత్తిపొడుస్తున్నారు.
ఇందు తుమ్మలవారి ఆంధ్రాభిమానం గాక
అభిమానాతిరేకం (దురభిమానం)
కన్పట్టుతోంది అని విమర్శకుల అభిమతం.
కాని ఇక్కడ ఒక్క విషయం గుర్తిం
చాలి. కావ్యం ఏ పరిస్థితుల్లో ఆవిర్భవిం
చింది? దానికి నైపథ్యం ఏమిటి? అన్నది
ఆలోచించాలి. ఉద్యమం తీవ్రదశలో
ఉన్నపుడు, ఆ ఉద్యమంతో ప్రత్యక్ష
సంబంధం తలస్పర్శిగా గల కవి రచిం
చిన కావ్యమిది. అందుకే భావనలో
ఆ తీవ్రత కన్పట్టుతోంది. ఆ తీవ్రతే
ప్రజల్ని చైతన్యవంతుల్ని చేసేది. అది
లేనప్పుడు కావ్యరచనా ప్రయోజనమే
లోపిస్తుంది మరి! అందువలననే ఈ అభి
మానాతిరేకం కూడ సమర్థనీయమే
అనిపిస్తుంది.

ఎంతచిత్తశుద్ధితో కృషి చేసినను నేదో
ఆటంకము ఉద్యమాన్ని బలహీనపర్చేది.
'కొందరు' అడ్డుపడేవారు. వారిపై కవి
మందలింపు-

ఒక 'యంబ్రహ్మ, తెలుంగురాష్ట్రమునకే
దో 'కుంభకోణంబు' నేఁ
తకునై యుగ్గర మొడ్డినాడని మహో
దగ్రక్రుధావిభ్రమద్
భ్రుకుటిం జూపఁగ నేల గడ్డుతిమి గం
తులైట్టఁగా నేల శౌ
ర్య కళాభిజ్ఞుల కేల పిచ్చుకపయిన్
బ్రహ్మాస్త్ర సంధానముల్.

ఇంతలో ఇంకోసమస్య ఎదురైనది.
అప్పటి వరకు ఉమ్మడి రాష్ట్రమునకు
రాజధాని మద్రాసు. తమిళులు ఈ
ఉద్యమంలో ఆంధ్రులకు మద్రాసు
దక్కరాదని, అంతేకాక ఆంధ్రదేశమం
లోని కొన్ని ప్రాంతాలు తాము కలుపు
కోవాలని ప్రయత్నించి కొంత విజయం
సాధించారు కూడా! దానితో మరింత
ఖిన్నులై 'అఱవలు' అను ఖండిక రచిం
చారు కవిగారు.

'ఎఱుఁగుదురా? తెలుఁగుం బ్రజ
గరిమకు నది లాంఛనంబుగాఁ బెండిలిలోఁ
దురగంబు నెక్కి యఱవలు
పురమేఁగుట మున్ను చెన్నపురమున
లేమిన్.'

అంటూ ఆంధ్రుల ఆధిక్యమును చాటి
చెప్పే ప్రాచీన సంప్రదాయాన్ని గుర్తుకు
దెచ్చి ఆంధ్రుల హక్కును స్థిరపరిచారు.
తమిళుల సంస్కృతి వైభవాలకు ఆంధ్రులే
హేతుభూతు అని విస్పష్టముగా
చెప్పారు. ఈఘట్టంలో తీవ్రత యెంత

వుందో,హాస్యంఅంతగా ప్రయుక్తమైనది. కవి వ్యంగ్య రచనావైభవాని కిది మచ్చుతునక.

'వేతిమి లేదు ఠేరు మము
వేటుకు జూడకు డచ్ఛమైన మీ
కూరిమి పేరిమిం బడయ
గోరిన తమ్ములం మేము; మిమ్ముసన్
దూతిన మాట నిడ్డెనలు
దోసెలు కాఫీయు నల్లిగడ్డ సాం
బారు నొసంగి యుంకెవరు
పండువు సేయగ నేర్తు రక్కటా'
'తరుణుల మోవి తేనియలు
త్రావక పోయిన నేమి స్వర్గపుం
బరిచితి గూర్చు సోమరస
పానము సేయక యున్న నేమి మా
కరుణగభస్తి బింబ ముద
యాచల మెక్కక మున్నె వెచ్చనై
గరగర యైన కాఫీ యొక
కప్పిదిగో అని యయ్యెరిచ్చినన్'

కావ్యపూర్తి యగునాటికి ప్రత్యేక ఆంధ్ర రాష్ట్రం సిద్ధించలేదు. కాలక్రమేణా పరపీడన పరాయణంగా ఉన్న భారత జనయిత్రి దాస్యశృంఖలాలు భేదించుకొని గుండెనిండా స్వేచ్ఛావాయువులు పీల్చుకొన్నది. మహామహుల కృషి ఫలితంగా, ప్రజల అపూర్వ త్యాగాల మూలంగా ఆంధ్రరాష్ట్రం ఆవిర్భవించింది.

'రాష్ట్రగానం' తాత్కాలిక ప్రయోజనం కోసం వ్రాసిన కావ్య మనిపించినా సాహిత్య చరిత్రలో దీని స్థానం సమున్నతం. ఇది ముఖ్యంగా పూర్వాంధ్ర వైభవానికి విజ్ఞాన సర్వస్వం వంటిది.ఆంధ్రుల చరిత్ర, సంస్కృతి, కళలు మున్నగువాని వైశిష్ట్యమును, వైలక్షణ్యమును జవము, జీవము, గల భాషలో మృదుమధుర కవితగా విన్పించిన కావ్యరాజ మిది. ఇక నాటి ఉద్యమ స్వరూపం, సమస్యలు, కళ్ళకు కట్టినట్లు వర్ణింపబడిన విందు. అందు వలన చరిత్ర దృష్ట్యా కూడ ఈ కావ్యము స్థానము గణనీయమే.

కాగా కవితా పరంగా చూస్తే ఇందలి ప్రతి పద్యం కవి ఆత్మీయతను ప్రతిబింబిస్తున్నది. తేనె తేటల నొలికించు తెలుగు నుడికారముతో, సరళ సుప్రసన్నమగు శైలితో,ఆవేశము,ఆవేదన సమ్యక్సమ్మేళన మంది రూపొందిన కృతి రాష్ట్రగానము. 'రవీంద్రుని వలె తన రాష్ట్రగానముచే ఆంధ్రుల చిత్తసీమను ఆంధ్ర జాతీయ పరిపక్వభావ సంస్కార బీజముల కత్తుకొన చేసిన ఆంధ్ర రాష్ట్రోద్యమాభిమాని. జడుడై, నిర్జీవ ప్రతిమయై దేశభక్తి. శూన్యుడుగనున్న ఆంధ్రుని యందు నిద్రాణమైయున్న దేశభక్తిని, క్షాత్రమును, విజ్ఞానమును తట్టి లేపగల ఉద్దీపితాంధ్ర శౌర్య భావనా విలసితమగు పటుతర శ్రావ్య గేయముల నలిపిన ఆంధ్ర భావోత్ఫుల్ల కవీంద్రు డితడు' అంటారు. శ్రీతుమ్మలను ప్రశంసిస్తూ దుగ్గిరాల బలరామ కృష్ణయ్యగారు. (అభినవ తిక్కన కనకాభిషేక సంచిక. పు.70) ఈ పలుకులు ప్రత్యక్షర సత్యములు. ఆంధ్రుల సౌభాగ్య సౌశీల్య భావసుమపరిమళాలను తన కవితా మారుతములతో ఆశాంతముల వ్యాపింపజేసిన తుమ్మల నిజమైన, ఆంధ్రకవి. ఆయన రాష్ట్రగానము ఆంధ్ర మాతకు అమలాభరణము.

———

మౌసలపర్వము - కాలప్రభావము

- శ్రీ డా. చన్నాప్రగడ తిరుపతిరావు, ఎం.ఏ., (డబుల్) పిహెచ్.డి

మహాభారత యుద్ధమునకు పూర్వము భారతదేశమున కంతటికిని కౌరవరాజ్యము ప్రబలమై సామ్రాజ్య పీఠమై యుండెను. యుద్ధానంతరముకూడ కౌరవరాజ్యమే సామ్రాజ్యపీఠమై యున్నను. యుద్ధమున కౌరవులందరును హతులగుటతోను, పాండవకుమారులైన యువ వీరులుకూడ హతులగుటతోను కౌరవబలము క్షీణించినది. సమ్రాట్టయిన ధర్మజుడును, అతని తమ్ములును శ్రీకృష్ణుని భక్తులగుటతో కృష్ణునిదైన యాదవవంశమునకు ప్రాధాన్యము హెచ్చినది. యాదవులు కురురాజ్య ప్రజలకంటె బలసంపన్నులైరి. వారికత్తి కెదురుకత్తి లేకుండెను. దానితో వారు మదోన్మత్తులైరి. అది వారిని పూజ్యావమానమునకు పురికొల్పినది. అది వారి సర్వనాశనమునకు దారితీసినది. అత్యుచ్ఛ్రయః పతనహేతుః' అను వాక్యము యాదవులయెడ నిరూపితమైనది. సంగ్రహముగ ఇది మౌసల పర్వపుకథ. గర్వము పతనహేతువగు నను నది ఇందలి నీతి.

కాగా భారతప్రణేతయైన మహర్షి వేదవ్యాసుడు దీని కొక తాత్త్వికమైన వ్యాఖ్యానముకూడ చేసియున్నాడు. అదే కాల ప్రభావము. మౌసల పర్వమున ఆద్యంతము కాలమహిమపలుపర్యాయములు బహువిధముల ప్రపంచితమైనవి.

కాల మనగా నేమి ? సూర్య. చంద్ర గ్రహ నక్షత్రాదుల గమనముచే అనుమేయమై లిప్తా ఘటికా హోరా యామ దిన మాస సంవత్సరాది గణనచే పరిమేయమై,భౌతికశాస్త్రజ్ఞులచే నాల్గవకొలత (Fourth Demension) గా గుర్తింపబడిన ఒకానొక భావన. కాలమొక అవిచ్ఛిన్న మహాప్రవాహము.లోకములన్నియు ఆ ప్రవాహము వెంట కొట్టుకొని పోవుచున్నవి. దాని కెదురీదగల శక్తి ఎవరికిని లేదు. సర్వ చరాచరముల యొక్క భూత భవిష్యద్వర్తమానము లను నిర్ణయించు శక్తి కాలమేఅని జ్యోతిషవేత్తలందురు. త్రిమూర్తులును, సూర్య

చంద్రులును, కాలశక్తికి లోబడిన వారే నట.

కాల శబ్దమునకు యముడు, మృత్యు, దేవత, అను అర్థములు కలవు. విశ్వరూపము ధరించిన శ్రీకృష్ణుని, 'నీవెవరవు' అని అర్జునుడు ప్రశ్నింపగా 'కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ ప్రవృద్ధః' లోకములను నాశనము చేయుటకై ప్రవర్ధమానుడనైన కాలుండను నేను' అని అతడు సమాధాన మొసంగెను. లోకముయొక్క క్షయమే కాక ఉత్పత్తి స్థితులు కూడ కాలాధీనములే.

'బలమును, బుద్ధియుఁ, జేతయు
నలఘుమతీ యుల్లసిల్లు నగు కాలమునం
బొలియుం గాల విపర్యయ
కలనంబున ... '

'కాలమూలంబు సర్వంబు' అని మౌసల పర్వాంతమున భగవంతుడైన వేదవ్యాసుడే అర్జునునకు తెలిపెను.

... ...'
గాంధారిపుత్ర శోకమునఁ జేసి
కోపంబు గదిరిన శాపంబు మువ్వది
యాఱవు నేఁ డెల్ల యాదవులకు
నాశ మన్యోన్య హననమున నగుటకు నిచ్చె'

భారతయుద్ధము ముగిసిన 36 వ సంవత్సరమున యాదవవంశ వినాశన మగునని గాంధారి శపించినది. 'అయ్యేడు వచ్చెఁ దప్ప దది ఫలించు' అని కృష్ణుఁడు భావించెను. యాదవులకు మునీశ్వరుల నపహసింపవలె నను దుర్బుద్ధి పొడమినది. 'వృష్ణి కుమారులు విధివశమున, మునుల నవినీతి జనియింప' ఇది కాల ప్రభావము, ముని శాపోపహతులైన పిమ్మట యాదవులు మత్తుగా ద్రాగిరి. 'యాదవులెల్లను గాంక్షఁ బానవిధి యొనర్చిరి పెల్లుగ విధివశమున,' ఉన్నట్లుండి వారిలో నిర్నిమిత్త జ్ఞాతికలహ మేర్పడినది. ఇది 'దయ్యము నేర్పు! యాదవులు సర్వులు హతులైరి. హత శేషులను శ్రీకృష్ణుడే స్వయముగా వధించి యాదవవంశమును నిరవశేషము గావించెను. ఇట్లు కృష్ణుడు కూడ కాలముచేతి కీలుబొమ్మ యయ్యెను. కాలమునకు సహకారి యయ్యెను. చివరకు తానుకూడ బోయవాని బాణపు ప్రేటునకు లోనగుట కాల ప్రభావము గాక మరేమి?

మౌసలపర్వమున కాలము, విధి నియతి, దైవము అను పదములు పర్యాయపదములుగ ప్రయోగింపబడుట గమనింపదగి యున్నది. యాదవులకు మునులను పరిహసింపవలె నను బుద్ధి కలుగుటకు, వారు మదిరాసక్తులగుటకు, అన్యోన్య హననమునకు పూనుకొనుటకు కారణముగా ఆయా సందర్భములందు 'విధివశమున,' 'విధివశత్వమున,' 'దయ్యము నేర్పు' 'నియతియగు నవస్థ' కాలవశమున, 'కాలవశత్వంబున, 'కాలంబగుటయు,' కాల విపర్యయంబున, 'కాల విపర్యయ మావహిల్లుటన్, అని చెప్పబడినది. ముఖ్యముగ 'విధివశత్వంబున,' 'కాలవశత్వంబున,' అను ప్రయోగములు గమనింపదగినవి. అట్లే 'విధాతృచేఁత కడ్డముగలదే' విధిచేఁతకు నేరికి నడ్డపడ వశమే?' కాల పర్యయము నడుపవశమె యెవ్వరికిని; తప్పునె దైవకృత్యముల్' అను వాక్యములును గమనింపదగియున్నవి. ఇవి విధి, కాలము, దైవము నను నవి భారతకారుని దృష్టిలో సమానార్థకము అని నిరూపింప జాలి యున్నవి.

కాలశక్తి అపరిమేయము. సాధారణ ప్రాకృతమానవులైన యాదవులే కాక, భగవదవతార పురుషుడైన శ్రీకృష్ణుడు కూడ కాలప్రభావమును మీరలేకుండుట ఈ మౌసల పర్వమునందలి విశేషము. 'నియతమగు నవస్థకుఁ దలపం జన దన్యధాత్వకరణము' అని కృష్ణుడు ప్రయత్నరహితుడై యూరకుండెను. కృష్ణుడు 'కాలవేది' యని మౌసలపర్వమున పలుమారులు పేర్కొనబడెను. అవశ్యంభావియైన దానిని గురించి విచారించి ప్రయోజనము లేదని అత డెరుగును. అందుచేతనే అతడు 'దివ్యదృష్టిక్రాంతి' అనియు చెప్పబడెను. శ్రీకృష్ణుని మహాపురుషత్వమునకు, దివ్యత్వమునకు ఈ కాలజ్ఞానమే నిదానము. 'కాలవిపర్యయ జలనంబున బుధుల కబ్బుఁ గలకయు గలవె' 'కాలమూలంబు సర్వంబు గాన దీనికొండు తలఁపులు దక్కి మీరుత్తమంపు గతికిఁ జనుఁడు.' అని అర్జునునకు వేదవ్యాసుడు జ్ఞానోపదేశము గావించెను.

ఇచ్చట మరొక్క విశేషము. యాదవ వినాశమునకు విధి, కాలము, దైవము ఎట్లు కారణములుగ చెప్పబడినవో, అట్లే మునీంద్రుల శాపముకూడ కారణముగ పలుపర్యాయములు చెప్పబడినది. మునులను పరిహసింపవలె నను బుద్ధి యాదవులకు కలుగుటకు గాంధారి శాపము కారణము. ముసలము పుట్టుటకు మునుల శాపము కారణము. వారు మదిరాపానమత్తులగుటకును, పరస్పరహననోద్యుక్తులగుటకును ఉభయుల శాపములు కారణములు. చివరకు శ్రీకృష్ణుని క్షుద్రలుబ్ధకుని బాణపు ప్రేటునకు గురియగుటకు, అదియతని పాదమునే తూసికొని పోవుటకు పైవానితో పాటు దుర్వాసుని శాపము కారణము. 'ముని శాపశక్తి మానుషమునఁ ద్రోవఁగ రామి' 'సంయమీంద్ర శాపశక్తి నద్భుతం బందియు ముకుందుడు' ఇత్యాది వాక్యములు ముని వాక్ఛక్తిని 'విధిశక్తితో,' 'దైవశక్తి'తో సమానార్థకముగా జేయుచున్నవి.

ఇచట కాలప్రభావమే మునులను ప్రేరేచి వారిచే ఇట్లు శాప వాక్యములు పలికించినదా, లేక మునుల శాపవాక్యములే కాలగతికి ప్రేరకములు, నియామకములు నైనవా అనునది విచారణీయాంశము. మహాకవి భవభూతి వాక్యమును ఇచ్చట మనము స్మరించుట యుక్తము.

లౌకికానాం హి సాధూనా
మర్థం వాగనువర్తతే
ఋషీణాం పున రాద్యానాం
వాచ మర్థోనుధావతి.

లౌకికులైన సజ్జనుల వాక్కు అర్థము ననుసరించియుండును. అనగా వారు సత్యవచనులై యుందురు. ఆద్యులైన ఋషుల వాక్కునే అర్థ మనుసరించి వచ్చును. అనగా వారు పలికినదే సత్యమగును. మహర్షుల వాక్యములును కాలగతికి సూచకములు. వారు క్రాంతదర్శనులు కదా.

చివరకు తిక్కన మౌసలపర్వాంత పద్యములలో మొదటిదానిని 'కాలస్వైర విహారభంజన' అని ప్రారంభించుటకూడ కాలస్వైరవిహారమే ఈ పర్వమందలి ప్రధాన విషయముగా ఆయన భావించి నట్లు నిరూపించుచున్నది. తత్కాల స్వైరవిహారమునకు లీలాగృహీత మానవ శరీరధారియై భూలోకమున నడయాడుచుండువరకు పరమేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడును బద్ధుడే. దాని స్వైరవిహారమును భంజింపగలవాడు ఒక్క హరిహరనాథుడే అని తిక్కన తుది తీర్పు.

—•—

❋ ఆదిత్య స్తోత్రము ❋

- శ్రీ డా. జొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయరావు, ఎం.ఏ., పిహెచ్.డి.

* ఎవ్వఁడు లేక యివ్వసుధ యెల్ల నితాంత తమో వృతమ్మొ, యిం
కెవ్వాఁడు లేక ప్రాణితతి యెల్ల నిరస్త సమస్త బోధమో,
ఎవ్వాఁడు బ్రహ్మ విష్ణు పరమేశులకున్ సతతాధివాసమో,
ఎవ్వాఁ డనేక సన్నృప మహీరుహ మూలమొ కొల్తు నా రవిన్.

* వందారు ద్విజవర్యలోక కృత సద్భక్తిప్రణామమ్ములన్
మందేహాభిధ ఘోరరాత్రిచర సంహారంబుగా నీదు ర
గ్బృందంబున్ బ్రసరింపజేసి ఘనశక్తిం గూర్చి జీవాళి ని
స్పందేహాంబుగ నోముచుండెడు జగచ్చక్షూ! నమస్కారముల్.

* ప్రత్యక్షం బగు దైవ మీవు రవి! నీ పాండిత్య మత్యంతమున్
స్తుత్యంబౌఁ గపివర్యుఁడౌ హనుమ నీతో వేదముల్ నేర్చెన్
సత్యం బీవు కృపానిధానమవు సస్యర్ద్ధిత్వముల్ మాకు నా
దిత్యా! యుష్మదధీనముల్ పరమభక్తిన్ నిన్నుఁ గీర్తించెదన్.

* అంతటి రాఘవుండును నిజారిని రావణుఁ జంపలేక నిన్
శ్రాంతతఁ జెంది చింతమెయి సంగరభూమి వసింపఁ గుంభజుం
డెంతయు వేడ్కతోడ వచియింప భవద్ధృదయమ్ము నాతఁడున్
బంతముఁ బూని తన్మహిమ వైరిని జంపఁడె యొక్కవ్రేల్మిడిన్?

* ఉడిపెద వీవు చీఁకటుల, నొక్కఁడు నీ కొమరుండు పెద్ద పే
ర్వడసిన దాత. యింకొకఁడు పాపముఁ బున్నెముఁ దూఁచునట్టి ధ
ర్మ్యుఁడు, పరమాయు విచ్చు నొకరుండు, మ తీర్వురు గొప్పవెజ్జు, లొ
ప్పెడు సుత జీవన మ్మొసఁగుఁ, బేరు వహించెను నీదు పత్నియున్.

* ఒకఁడే చక్రము తేరికి, వికలుఁడు సారథి, గుఱ్ఱాలు విషమము లయ్యున్
సకలాకాశముఁ దిరుగుదు, చకచక, నీ శక్తి కడుఁ బ్రశస్యము తరణీ!

* అనురక్తి మెఱయు సహస్రకరమ్ముల, నెవ్వాఁడు పద్మిని నవ్వఁజేయు
అమృతమ్ము హరియించు నన్యాయము సహింప, కెవ్వాఁడు రాహువు నెఱుకపఱిచె
విశ్రాంతి యెఱుఁగక విధ్యుక్తధర్మమ్ము, నెవ్వాఁడు నిత్యమ్ము నివ్వటించు
వెన్నునకు సైత మెదఁ దోఁపఁగ నగుచును, హరి సుదర్శన మయి యెవ్వఁ
డరులఁ గూల్చు
మతము లన్నింటి కెవఁడు సమానుఁ డగునొ, అట్టి శ్రీసూర్యభగవంతు నభినుతింతు.

* ఓ యాదిత్య దివాకరా తపన ఖద్యోతా వివస్వంతుఁడా
ఓ యుష్ణాంశుఁడ కర్మసాక్షి ద్యుమణీ యో వ్యోమనాథా హరీ
ఓయీ సూర్య అహర్పతీ దినమణీ యో పద్మినీవల్లభా
ఓ యర్కా సవితా సహస్రకిరణా యో మిత్ర ప్రద్యోతనా
ఓయీ పూష త్రయీతనూ గ్రహపతీ యో సప్తసప్తీ రవీ
ఓయీ భాస్కర అంశుమాలి అరుణా యో లోకబంధూ ఇనా
ఓయీ అర్యమ ద్వాదశాత్మ మిహిరా ఓయీ జగచ్చక్షుఁడా
ఓయీ ధామనిధీ విరోచనుఁడ భానూ చిత్రభానూ ఖగా
ఓయీ సూర వికర్తనా మనసులో నున్నట్టి చీఁకట్లనుం
బాయం ద్రోలి వెలుంగఁజేయవె మహాత్మా! సూర్యనారాయణా !

హలం పట్టినవారికోసం కలం పట్టిన 'ప్రేమ్‌చంద్'

శ్రీ నసమాస స్వామి, ఎం. ఏ.

పూర్వమునుండీ మన భారతదేశం వ్యావసాయిక దేశంగా ప్రసిద్ధినొందిన కారణంగా రైతు దేశానికి వెన్నెముక అను నానుడి వచ్చింది. అట్టి రైతు మన దేశంలో ఒక సామాన్యవ్యక్తి. సామాన్య జీవితానికి కొలతబద్ద రైతుజీవితం. ఆ రైతు జీవితం ఎలా మారిందో ఆ రైతు జీవిత భూత భవిష్యద్వర్తమానాలు ఎలాంటివో గోదాన్ నవలలో సాక్షాత్కరిస్తాయి. అంతటి జీవితాత్మకమైన నవలను రచించేందుకు జీవితాన్ని ఎంతగానో కాచి తరిచాడు ప్రేమచంద్. జమీందారీవ్యవస్థకు ఆలవాలమైన మనదేశంలో అట్టడుగున బడి అన్యాయాలకు, అక్రమాలకు గురై ఆక్రందనచేసే రైతును ఆదరించని, ఆదుకోని ఆనాటి సంఘాన్ని ఎత్తి చూపి, బూజుపట్టిన భూస్వామ్యవ్యవస్థలో పడి సాలిగూళ్ళలోవలె చిక్కి చివరికి కూలి బ్రతుకే వెళ్ళబోసుకోవల్సివచ్చిన రైతు స్థితిని వాస్తవంగా చిత్రీకరించినాడు ప్రేమచంద్. రైతు గ్రామీణ జీవితానికి అడ్డుకట్టలుకట్టి నిరోధించాలని, ఊడ్చివెయ్యాలని, ప్రయత్నించే ఊరి పెత్తందార్లను గోదాన్‌లో బాగా చిత్రించాడు. జమీందార్ల, పెత్తందార్ల తొక్కిడిలో నలిగి బీదరికంతో క్రుంగుతూ చితికి మోడువారిన రైతు జీవితాన్ని యథార్థపరిస్థితుల్ని ప్రతిబింబింపచేస్తూ వారి విముక్తికై మార్గాన్వేషణ కావిస్తూ రచన గావించాడు ప్రేమచంద్. సమాజంలో నిత్యం దోపిడికి గురి అవుతున్న దీనులు, హీనులు అయిన రైతుల మూగ వేదనను గోదాన్ ద్వారా నివేదించిన రైతు బాంధవుడు ప్రేమచంద్.

గోదాన్‌లో ప్రధానంగా చిత్రింపబడింది సామాన్యరైతుజీవితం. సామాన్య రైతు కున్నదల్లా పంటగడ్డ. అది సాగు చేసేందుకు పశువులు. ఇదే జీవన గౌరవం కూడాను. సహజంగా రైతు ప్రకృతితో కలిసి మెలసి, జీవిస్తాడు. ప్రకృతివలెనే రైతు మనస్సులో కుత్సిత స్వార్థానికి తావులేదు. జన్మజన్మాంతరాలనుండి రైతు నరనరాల్లో ప్రవహిస్తున్న నీతి రైతును అన్యాయాలకు పురిగొల్పదు. న్యాయంగా ఉండడంచేతనే అన్ని కష్టాలు రైతుపాలైనా సహనంతో అనుభవిస్తాడు. మూగ జీవితాలు రైతులవి. ఆ రోజుల్లో రైతు కున్న సమస్యల్లా శిస్తు ఎలా చెల్లించాలనేది. రైతును పీడిస్తున్న సమస్యల్లా ఒళ్ళు విరుచుకొని ఎంతచేసినా మిగులు కనిపించక పోవడం, చేసిన అప్పులు తీరక పోవడం. రైతును వేధిస్తున్న సమస్యల్లా వెట్టి చాకిరి ఎలా సమసిపోతుందనేది. భూస్వామ్య వ్యవస్థనుండి రైతు విముక్తి పొందేదెట్లాయనేది నవలలో అంతర్భాగమై యున్నది. రైతు కౌలుదారు కాకుండా తాను సేద్యం చేస్తున్న భూమికి హక్కుదారుడై, జమీందారుచే శిస్తు విధించేట్లుగాక ప్రభుత్వం శిస్తు ఏర్పరిచే విధానం ఉన్నట్లయితే నిజంగా రైతుకు జమీందార్ల ఇనుప పిడికిలినుండి బంధ విముక్తి అయ్యేది. ఆ భాగ్యాని కానాటి రైతు నోచుకోలేదేమో. అందుకే ఆమహనీయుని హృదయం తల్లడిల్లి రైతువిముక్తికోసం యెలుగెత్తి చాటాడు.

జమీందారు భూమి కంతకు హక్కుదారుడై రైతును కౌలుదారుగా నిర్ణయించే పద్ధతి ఆనాడుంది. ఈపద్ధతి వల్ల రైతు పండించిన ధాన్యంలో ఎంత తూచితూచి ఖర్చుచేసినా ఎంత పొట్టగట్టుకొని గీసిగీసి గింజ దగ్గఱ నుండి జాగ్రత్తపడ్డా శిస్తు కట్టడమే గగన మౌతుండేది. ఎంత కష్టించి పని చేసినప్పటికి కట్టుకోడానికి అతుకుల్లేని గుడ్డ ఉండేవి కావు. రాత్రి, పగలు, అనకుండా ఒళ్ళంతా నుగ్గునూచము చేసుకొన్నాకూడా కడుపునిండా తినడమే గగ్గల మయ్యేది. రైతు జీవితంలో డబ్బు చూడడమంటే పూర్వజన్మ సుకృతంగా భావించే దినాలవి. ఎర్రని ఏగాని కూడా ఎట్లుంటుందో ఎఱుగడు రైతు. రక్తం నీ రయ్యేట్లు, కండలు కరిగేటట్లు కాయకష్టం చేసిన సంపద యెఱుగని బ్రతుకు రైతుది. అయితే పొట్టకూటికే ఈ వెట్టిచాకిరి రైతు చేస్తున్నాడని మనకు విదిత మౌతుంది. కటికదారిద్ర్యంతో రైతు బ్రతుకు వెళ్ళబోస్తుంటే తన కేమీ పట్టనట్టుగా నుండుటే గాకుండా శిస్తు బాకీపడివుంటే రైతుదగ్గఱకు వెట్టాడిని తోలి జులుంచేసి మరీ వసూలు చేసేవాడు జమీందారు. కడుపు కట్టుకొని శిస్తే కాకుండా మామూళ్ళు సహా సమర్పించక తప్పిందికాదు రైతుకు. ఇంత చేసినా, ఇన్ని ఇబ్బందులుపడ్డప్పటికీ ఫలిత మేమీ కనిపించక పోయేసరికి రైతుమనస్సు వికలమై విరక్తి భావం పొడసూపేది. కుటుంబం గడవడం కోసం చేసిన అప్పు తీర్చే మార్గం కనిపించక వారి ఆశలు అడుగంటేవి. చేసిన అప్పు చక్రవడ్డీ చమత్కారంవల్ల ఇంతింతై ఆస్తిని కాజేసేంతయ్యేది. ఈ అప్పుల బాధలు, శిస్తులబాధలు రెండూ రైతును కలచివేసేవి. ఈ రైతు బాధలన్నీ చూచిన ప్రేమచంద్ పరోక్షంగా వారి విముక్తి కోసం తాపత్రయపడి గోదాన్ రచనకు పూనుకొన్నాడని చెప్పక తప్పదు.

రైతుపడే కష్టాలకు కారణాలనేకం గోదాన్‌లో కనిపిస్తాయి. పంటల ప్రసక్తి లేకుండా రైతుపై అధిక శిస్తులు వెయ్యడం, సంఘం కట్టుబాట్ల నెపంతో రైతుపై జుల్మానాలు వేయడం, చందాలు వెయ్యడం లాంటివి ప్రధానంగా కనిపిస్తాయి. శిస్తు వసూళ్ళలోనే వ్యవహారం చక్కపెట్టుకోలేని ఆనాటి జమీందారు

ఆసాములపై జుల్మానాలు వేసి డబ్బు రాబట్టుకొనేవాడు. రైతేమైనా ఆతనికి అనవసరం. తనకు అందేదేదో అందితే చే అంతా సవ్యంగా జరుగనిచ్చేవాడు. ఊరిపెద్దలేమో జమీందారు దయాదాక్షిణ్యాలతో బీదరైతులను పీల్చుకతినేవారు. శిస్తు వసూళ్ళ రోజుల్లో పెట్టుబడిదారులు రైతుకున్న యిబ్బందులు గమనించి ఎక్కువ వడ్డీకి అప్పిచ్చి బీద రైతులను పీల్చి పిప్పిచేసేవారు. రైతు చేసే అప్పు రు. 100 అయితే నోటు, స్టాంపుల ఖర్చులని, వ్రాతకోతల ఖర్చులని, యేడాది వడ్డీ ముందే పోను 59 రూ. చేతికి వచ్చేవి. ఈ దోపిడికి గురౌతున్నామని తెల్సికూడా రైతు అప్పు చేసేందుకు కారణం అవి కక్కుర్తి రోజులు కావడం. శిస్తు చెల్లించకపోతే సాగు చేసేందుకు వీలు లేక పోవడం, మళ్ళీ సాగుచెయ్యక పోతే రైతుకు డబ్బెక్కడినుండి వస్తుందనేది కావడం. ఈ పరిస్థితుల్లో ఆపదలు గట్టెక్కేందుకు వడ్డీ వ్యాపారుల గడప తొక్కవలసిన అవసరం రైతుకు తప్పిందికాదు. అందుకే అన్ని కష్టాలు ఆనాడు రైతుల వయినవి.

సుఖంగా హాయిగా మర్యాదగా రైతును బ్రతుకనీయాలని భగవంతుని కుంటే అసలు కౌలు దారుగా ఎందుకు పుట్టించి వుండేవాడు. ఆలాపుట్టించినందుకే రైతుగా బ్రతికున్నంత కాలం వెట్టి తప్పిందికాదు. అయితే వెట్టి చాకిరి చెయ్యడానికి రైతు పుట్టాడని, దారిద్ర్యం పూర్వజన్మదుష్కృత ఫలమని తలచేవారు ఆనాటిరైతులు. కాని ఇవన్నీ విధి నిర్ణయం వల్లా, పూర్వ జన్మ దుష్కర్మలవల్ల ఏర్పడుతా యనుకోవడం పొరపాటని ప్రేమ్ చంద్ నిరసించాడు. ఆనాటి రైతులు జీవిస్తున్నది బూజు పట్టిన భూస్వామ్య వ్యవస్థలో. ఆనాటిదారిద్ర్యం జమీందార్ల పెత్తందార్ల దోపిడీవల్ల ఏర్పడిందే. ధన స్వామ్యంవల్లనే సృష్టి అయిందని ఆయన గోదాన్‌లో నిరూపించారు. ఆనాటి సామాజికవ్యవస్థలో బీదరైతుల జీవితం ముళ్ళబాటే అయింది. వాళ్ళకు కనీసపు కోరికలు కూడా తీరేమార్గం లేదారోజుల్లో, ఆనాటి సమాజం దోపిడికే నివాసమయింది. జమీందార్ల హింసలకు, షావుకార్ల వడ్డీలకు గురైచితికిన రైతు బ్రతుకులు ప్రేమ్ చంద్ గుండెను పిండి చేశాయి. సహింపరాని వేదనచే కదలి పోయిన ఆరచయిత సామాజికుల్ని కరుణార్ద్రుల్ని చేయడమే కాకుండ సమాజం కన్నులు తెరపించాడు.

న్యాయం ధర్మం ఆనాటి జమీందార్లలో కనిపించపోవడంతో నీతంటూ లేకుండా పోయింది. ఆపదలోనున్న రైతుల నాదుకోవడం పోయి వారివద్ద లంచాలు తీసుకుంటూరు. ఏదో మడత పేచీ పెట్టి డబ్బులు గుంజుతుంటారు. వీని వల్లస్థిరాస్తులు, చరాస్తులు, రైతులకు అప్పులిచ్చిన వడ్డీక్రింద జమ అయి బ్రతికినంత కాలం కూలీ నాలీ లేకుండా చాకిరీ చేయించుకొనేవారు. ఇలా రైతుల్ని దోచుకొని దోచుకొని చివరికి కూలాళ్ళని చేసేసేవారు. ఎవరికోసం వాళ్ళు రాత్రింబవళ్లు వొళ్ళు తమది కాదనుకుని కష్టపడేవారో వాళ్ళదంటూ లేక పోయేది. ఇంత దయనీయమైన బ్రతుకు రైతు వెళ్ళబోస్తుంటే చూచి నిర్వేదపడ్డాడు ప్రేమ్ చంద్. అందుకే ఆయన ఆట్టి సామాన్యుల గాథలు, బాధలు సామాన్య భాషలో సజీవంగా చిత్రించి రైతు ప్రగతికోసం పాటు పడేందుకు నడుంబిగించి నడిచాడు.

ఆనాటి దొరలంతా గోముఖవ్యాఘ్రాలు. అదొక రాబందుల గుంపు. నిరుపేద రైతు ఎలాజీవితం గడుపుతున్నారో ఎలా బాధలు పడుతున్నారో వాళ్ళకు తెలియనే తెలియదు. ఎవ్వడిహృదయంలో కంచుకాగడా పెట్టి వెదకినా దయాదాక్షిణ్యాలు కానరావని నిర్వచించి, అట్టి కాముందుల కబంధ హస్తాలనుండి రైతు విముక్తి పొందాలని అహర్నిశలు పాటుపడి వారి కోసమే చైతన్యవంతమైన రచన లొనరించి సమాజంలో చైతన్యదివిటీని వెలిగించి సామాజికుల్లో మార్పును రగిలించాడు ప్రేమ్ చంద్. నిబద్ధత నిమగ్నత సంతరించుకున్న ఆ మహారచయిత రచించిన గోదాన్ రైతు విముక్తికి ఒక నివేదిక లాంటిది.

—...—

ఎఱ్ఱాప్రెగడ

శ్రీ గాదేపల్లి కుక్కుటేశ్వరరావు, ఎం.ఏ.

*తెనుఁగు భారత గ్రంథభామినికి శిరము
నురము నన్నయ్య కైత; బంధురనితంబ
జానుజంఘాదికము తిక్కశౌరి కైత;
నడిమినడు మాయె ఎఱ్ఱన్న యిడిన వ్రాత.

*పరుఁడు వచించినట్టి యొక
భావనయించుక అందమైనదా
ఎఱిఁగియుఁగనట్లు తమ
దేయని గొప్పలు చెప్పుకొంద్రు కొం
దఱుకవు లెఱ్ఱనా! స్వలిఖి
తంబగు నట్టి యరణ్యపర్వశే
షరచన నెల్ల నన్నయ ప్ర
శస్తికిఁ బేరున కప్పగించి ని
బ్బరముగఁ దప్పుకొంటివి; ప్ర
పంచపువాఙ్మయగాథలందు నీ
సరి కవియోగి లేఁడు గుణి
సత్తమ! అందుము మా నమస్కృతుల్.

*నన్నయ యన్నను, తిక్కన
యన్నను, నెఱ్ఱన్న! యెంతయభిమానము నీ
కున్నదొ నీచిఱు గంటము
చన్నపథము తెల్పుఁ దెల్గు జాతి
యెడఁదకున్.

(రాజమండ్రి హుషార్లకబ్బ యాజమాన్యమున జనవరిలో జరిగిన ఎఱ్ఱన జయంతి సందర్భమున చదివినవి.)

—...—

స్వారోచిషమనుసంభవ సౌందర్యము

– శ్రీ ఎ. క్రిష్ణప్ప, ఎం.ఎ, బి.ఎస్.సి.

సాహిత్య సమరాంగణ సార్వభౌముడైన శ్రీకృష్ణదేవరాయల అష్టదిగ్గజ కవులలో నగ్రగణ్యుడు, ఆంధ్రకవితా పితామహుడైన అల్లసాని పెద్దనామాత్యుడు. ఆంధ్ర కావ్యములలో మేటిది సాటిలేనిది పెద్దన కావ్యము 'స్వారోచిషమనుసంభవము'. హరికథాసార మను గ్రంథమును గూడ పెద్దన రచించెను. ఇప్పు డది అలభ్యము. మను చరిత్ర మని స్వారోచిషమనుసంభవమునకు నామాంతరము. పండితులకు మను చరిత్ర మార్కండేయ పురాణోక్త ప్రకారము చెప్పినట్లు కావ్యారంభములో జెప్పుకొన్నాడు పెద్దన.

పెద్దన వృత్తాంత మెక్కువగా తెలియదు. మనుచరిత్ర ఆశ్వాసాంత గద్యల వలన నీతడు నందవరపు వంశోత్తముడనియు, చొక్కయామాత్య పుత్రుడనియు, శఠగోపయతివర శిష్యుడనియు, ఆంధ్ర కవితాపితామహు డనియు తెలియును. పెద్దన తన కవితా ప్రశంసను గూర్చి తెలుపలేదు. పెద్దన కావ్యారంభములో కాళిదాసాది సంస్కృతకవులను, ఆంధ్ర కవులలో కవిత్రయమును మాత్రము స్తుతించినాడు. దీనివలన సంస్కృతకవుల గుణాలతో పాటు నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱనల కవిత్వలక్షణములు పెద్దన కవిత్వములో నుండవచ్చునని యూహింప వీలగును. పెద్దన మనుచరిత్రములో నన్నయ ప్రసన్నకథా కవితార్థయుక్తి, తిక్కన పాత్రచిత్రణము, ఎఱ్ఱన ఔచిత్యపోషణము మొదలగు కవితా గుణములను జూపించినాడు. పెద్దన ప్రబంధలక్షణ సమన్వితమైన తన కావ్యమును 'నవీన కావ్యరచన' అని పేర్కొనెను.

పంచ తంత్ర కావ్యకర్త బైచరాజు వెంకటకవి వ్రాసిన ఈక్రింది పద్యములో వలె పెద్దనకవిత్వ మిట్లుండునని తెలుసుకొనవచ్చును.

'ఘనతర ఘూర్జరీ కుచయు
గ క్రియ గూఢము గాక ద్రావిడీ
స్తనగతి దేటగాక యర
చాటగు నాంధ్ర వధూటి చొక్కపుం
జను గవలీల గూఢతరయు
జాటు తనంబునులేక యుండ జె
ప్పిన యదెపో కవిత్వ మని
పించు నగించటు గాక యుండినన్'

ఘూర్జరాంగన స్తనాలవలె పూర్తిగ దాపరికముగాక, తమిళ స్త్రీ స్తనాలవలె పూర్తిగ కనబడు రీతిగాక, ఆంధ్ర స్త్రీ స్తనాలవలె అరచాటుగ నుండుట కవిత్వము. అనగా పెద్దనకవిత్వము పూర్తిగ గూఢమును గాక, పూర్తిగ బహిర్గతమును గాక, బాహ్యాంతర్గత భావ మిళితమైనది. మను చరిత్రములో నీగుణ మెల్లెడల కానవగును.

స్వారోచిష మనుసంభవము బహు నాయకాశ్రయమై వస్త్వైక్యము పొందలేదను సందేహము కలుగును. ప్రవరుడు స్వారోచి, మనువు ఇందలి నాయకులు. తీర్థసందర్శనాభిలాషియైన ప్రవరుడు సిద్ధుని పాదలేప మహిమతో హిమవంతమును దర్శించి, పాదలేపము మంచులో కరిగి తిరుగుప్రయాణము చేయలేక వరూథినిని దారి యడుగ కామప్రేరితయైన వరూథిని ప్రవరుని కౌగిలింప, ప్రవరు డామెను ద్రోచివైచి, అగ్నిదేవుని ప్రార్థించి తనపురము చేరుకొనెను. గంధర్వుడు మాయా ప్రవర రూపధారియై వరూథినిని రమించెను. మాయాప్రవర వరూథినులకు స్వారోచి జన్మించెను. స్వారోచి మనోరమ, విభావసి, కళావతి యను ముగ్గురను వివాహమాడెను. వారియందు ముగ్గురు కుమారులను బడసెను. స్వారోచి వేటకై వెళ్ళి లేడికోరికపై ఆలింగనము గావింప నది వనదేవత గామారెను. వనదేవత కోరికపై స్వారోచి యామెయం దొక మనువును బొందెను. అతడే స్వారోచిషమనువు. ఇది సంక్షిప్తమైన యితివృత్తము. పెద్దన ప్రవర వరూథినుల ఘట్టమును వివరించి,స్వారోచి చరిత్రనువిస్తృత పరచి మనువును గూర్చి సంక్షిప్తముగ ముగించెను. మనువునకు బూర్వచరిత్రమే చెప్పబడినది. పెద్దన యీ గ్రంథమునకు బెట్టిన పేరు 'స్వారోచిషమనుసంభవము. పెద్దనను'స్వారోచిషమనుసంభవ మరయ వ్రాయు'మన్నాడు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు. ప్రథమాశ్వాసాంత పద్యములో 'కోరిన నీ స్వారోచిషు చారిత్రము వినిన' అనియు, ఆశ్వాసాంత గద్యలలో 'స్వారోచిష మనుసంభవమనియు పెద్దన పేర్కొన్నాడు కాబట్టి వస్త్వైక్యము చెదరినది.

పెద్దన పాత్ర చిత్రణములో జూపిన నేర్పు అద్వితీయమైనది. ఈతని పాత్రలలో ప్రధానమైన ప్రవరుని పాత్రలో లీనమై తనఆత్మీయతా ముద్రనుబ్రదర్శించినాడు. పెద్దన పాత్రలను ప్రవేశ పెట్టినప్పుడే,ఆయా పాత్రల గుణ సౌందర్యములు కళ్ళకు గట్టినట్లు ప్రదర్శించును. ప్రవరుడు 'మకరాంక' శశాంక మనోజ్ఞ మూర్తి 'వివిధాధ్వరనిర్మలకర్మదీక్షాపరతంత్రుడు' వరూథిని ప్రవరుని గాంచినప్పుడు కోరికలే గుబ్బటిలంగ' చూచినట్లు చెప్పెను.గంధర్వుని కపట భూసురునిగా చిత్రీకరించెను. స్వారోచిని 'శశిభాస్కర పావక తారకా ప్రకాశముగా చూపెను మనోరమను భయశోకంబుల వెక్కుచు మెయిగల విలాస విభ్రమ లక్ష్మిలే దక్కటయను నొకయొఱపై నెక్కొను' విధముగ చూపినాడు. మనువు పాత్రను ప్రవేశ పెట్టినప్పుడు 'శాంతిదాంతి దయా సత్యశౌచ నిరతుడైనట్లు చిత్రించెను. గంధర్వుడు మాయా ప్రవరరూపములో వచ్చి మోసగించినట్లు వరూథినికి తెలియదు. వరూథిని మనసులో ప్రవరుని రూపము శాశ్వతముద్ర వేసుకున్నది.

అందుకే ప్రవరునిరూపరేఖలు స్వరోచిలో కన్పట్టును. ప్రవరుని గుణాలతో పాటు సౌందర్యమును గూడ మనువులో పెద్దన చూపెను.

పెద్దన జరుగబోవు సన్నివేశమును గూర్చి ధ్వని ప్రాయముగా చూపించుచు ప్రవరుని గుణమును గూర్చి

'వాని చక్కదనము వైరాగ్యమున జేసి
కాంత సేయు జారకామినులకు
భోగ బాహ్య మయ్యె బూచిన సంపెంగ
పొలపు మధుకరాంగనలకు బోలె'
[1-52]

అని చెప్పెను. ప్రవరుని చక్కదనమునకు వలచి వచ్చిన జారకామినులు అతని జేరనసాధ్య మయ్యెను. ఇది ప్రవరుని సౌందర్యమునకు ముగ్ధురాలైన వరూథిని వలచి కౌగిలింపగా ప్రవరుడు 'హా శ్రీహరీ యంచున్ బ్రాహ్మణుడోరమోమిడితదీయాంసద్వయం బంటి పొమ్మంచున్ ద్రోచె' నను సన్నివేశమును ధ్వనింప జేయుచున్నది.

అట్లే స్వరోచి చేత ఇందవరాక్షునకు శాపవిమోచన మైన పిదప చీకటి వర్ణనమిట్లున్నది.

'తమ తమ కాలాహి ప్రపం
చము నెరగొని యోషధీశ సద్యఃకృతదం
శమున మగుడంగ గ్రక్కెడు
క్రమమున నొయ్యొయ్య విచ్చి కడలకు
దొలగెన్' [3-56]

నల్లత్రాచు కప్పలు మొదలగు వానిని ంగినట్లు భూలోకము నంతను చీకటి మ్ముకొనెను. వెంటనే ఔషధశక్తి తెలిసిన వైద్యుడు తిన్న యొరను గ్రక్కించినట్లు చంద్రు డుదయింపగన్ చీకటి పొరలు విడిచి దిగంతములకు బోయెను. ఇక్కడ స్వరోచి మనోరమాది భార్యలతో సంసారపు చీకటిలో మునుగునట్లు వనదేవత ప్రవేశముతో సంసారపు చీకటి పొరలు విడిచి కథ చివరి మలుపు తిరుగుటను ధ్వనింప జేయు చున్నది.

కావ్యారంభ పద్యము నందు కూడ పెద్దన చాల భావ్యర్థములు ధ్వనింప జేసినాడు.

'శ్రీవక్షోజ కురంగ నాభ మెదపై
జెన్నొంద విశ్వంభరా
దేవిం దత్కమలా సమీపమున బ్రీ
తిన్నిల్పినాడో యనం
గా వందారు సనందనాది నిజ భ
క్త శ్రేణికిం దోచు రా
జీవాక్షుండు కృతార్థు జేయుత శుభ దృ
ష్టిం గృష్ణ రాయాధిపున్' [1-1]

విష్ణువు లక్ష్మిని గాఢముగ కౌగలింపగా నామె వక్షోజము మీది కస్తూరి విష్ణువు ఎదపై నంటుకొని భూదేవి వలె నగపడగా లక్ష్మితో పాటు భూదేవిని గూడ తన వక్షమునందు ప్రేమచే దాల్చినాడే మోయని సనందనాది భక్తులకు దోచు శ్రీ విష్ణువు శుభమగు తన చూపు చేత కృష్ణదేవరాయలను కృతకృత్యుం జేయుగాక! స్వరోచి లేడిని కౌగలింప భూదేవిలా కన్పడుట వలన కావ్యము శాంత రస ప్రధానమని భావింపవచ్చును. భూదేవి శాంతమూర్తి. ఓరిమికి మారుపేరు. వరూథినీ ప్రవరుల కౌగిలింత కథకు మూలము కాగా, స్వరోచీమనోరమల కౌగిలింత కథకు నాయువుపట్టు కాగా, స్వరోచీ వనదేవతల కౌగిలింతతో కథ ముగియును.

పెద్దన కవిత్వము హృద్య పద్య భావ బంధురము. ఐరావతము నెక్కి యేగుచున్న స్వరోచిని పురస్త్రీలు వేడుకతో చూచిరి. ఒక స్నానమాడుచున్న స్త్రీ వచ్చి స్వరోచిని చూచిన తీరు నీ విధముగ వర్ణించినాడు పెద్దన.

'జిలుగుల బెట్టుచుం దొరల
జెంగ్రిక పావడ యంత మైతడిం
బెళబెళ లేని చీర గటి
బింకపు చన్నుల జేర్చి కొంచు వే
జలకములాడి యాడి యొక
చానకర స్థిత కేశయై నృపు
న్వాలువడి చూచె లో పడితి
నీకని బాసకు నిల్చెనో యనన్'[5-68]

ఒక స్త్రీ స్నానము చేసి మేని తడి యొత్తుకొను నవకాశము లేక తుడుచుకొనదగు సన్నని బట్టలను బిగి సడలిన పైటకొంగును మొలయందును, బింకమగు స్తనములందు నొకచేత గూర్చి పట్టుకొని రెండవ చేత దడిసి నీరు గారుచున్న జుట్టును బట్టుకొని యటకు వచ్చి వశమైతి నని శపథము చేయుటకై నిలచిన దా యనినట్లు నిలచి రాజును చూచెను. ఈ వర్ణనమున చిత్రలేఖకునకు కూడ సాధ్యపడని విధముగ మన హృదయ ఫలకము మీద మరువరాని ముద్ర వేసి వేడుక కలిగించినాడు పెద్దన. ఇంతకంటె రమ్యమైన భావము మరొకటి లే దనిపించును.

అట్లే నోరూ ప్రవరుడు శివ యూరికి కడతెరద నని చెప్పగా వినిన వరూథిని విలపించిన తీరును మనోహరముగ వర్ణించినాడు పెద్దన.

'అనిశం జిత్త్రము జల్లనన్ సొరుగు న
 య్యంభోజ పత్రాక్షిలో
చన గోళంబుల జిమ్ములై చిలుపలై
 జాలై తరంగంబులై
చను దోయిం గొనబౌ తరంగ మద చ
 ర్చల్ జాఱి పో నుక్కు మెం
డున బాష్పంబు ఝరంబు లుప్పతిలె బో
 టుం బాటుగా నెంతయున్' [6-25]

వరూథిని గుండె ఝల్లనగా కన్నులలో ముందుగా జిమ్ములుగా బొడమిన కన్నీరు చిలుపలై, జాలై, తరంగములై, మహాప్రవాహమై పాటు పోటును బోలి ప్రవహించు చున్నది. కన్నీరును వర్షము వచ్చుచున్నదా యన్నట్లు తలపింప జేసినాడు.

పెద్దన కవిత్వము రమణీయమై, రసవంతమై మనోజ్ఞ మంజుల భావ రంజకమై యొప్పారు చున్నది. పెద్దన కృష్ణదేవరాయు లన్నట్లు చెప్పిన

'హితుడవు చతుర వచో నిధి
వతుల పురాణాగమేతి హాస కథార్థ
స్మృతి యుతుడ వాంధ్ర కవితా
పితామహుడ వెవ్వరీడు పేర్కొన
 నీకున్' [1-15]

అను ప్రశంస, కవి చౌడప్ప చెప్పిన 'పెద్దన వలె కృతి చెప్పిన పెద్దన వలె' అను ప్రశంస అత్యుక్తులు కానేరవు!

—...—

భజే కృష్ణవేణీమ్

(కృష్ణవేణీ స్తుతి)

– అభినవ కాళిదాస శ్రీ తెల్కపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి

*చలద్రంగ దుత్తుంగ భంగాభిరామాం
పథ స్సంభవాం పశ్చిమాద్ర్యంతరస్థాత్ ।
సరన్తీం ధ్వనన్తీం యథా సామగానం
దధానాం పవిత్రాం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*సమప్రాణినాం క్షుత్పిపాసోపశాన్తిం
విధాతుం వతీర్ణాం జగత్యాం పయోభిః ।
సమస్తాని సస్యాని మాతేవ పాన్తీం
అమత్ర్యైభిగమ్యాం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*జఘూరంధ ఘోరధ్వనిం సాగరం స్వం
ప్రియం సత్వరం సానురాగం వ్రజన్తీం
స్వమార్గాన్తర గ్రామవల్లీ గతాభిః
కృతస్నాన సంశుద్ధహృద్భి స్సతీభి ॥

♦హరిద్రాపరాగాక్షతై ర్గన్ధపుష్పైః
ఫలై ర్నారికేళైః కృతం భవ్యమర్ఘ్యం
గృహీత్వా విభాన్తీం భుజంగప్రయాతాం
ఖనిం మంగళానాం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*లసచ్చారదవ్యోమ్ని తారాన్తరోత్థాం
సితాం పద్ధతిం వా లసన్తీం రసాయామ్ ।
మునీన్ద్రై స్తపస్యారతై స్సేవ్యమానాం
మహిమ్నాం నిధానం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*క్వచిద్గంధ శైలాధిరోహావరోహైః
స్ఖలన్తీం లుఠన్తీం క్వచిత్సైకతేషు
క్వచి త్కూల మున్మూలయన్తీం సలీలం
స్వయానావరోధం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

* క్వచి న్నిమ్నగర్తేషు చావర్తయన్తీం
క్వచిద్భూరుహాన్ స్వైరమున్మూలయన్తీం
వినమ్రా న్క్వచి ద్వేతసా న్పాలయన్తీం
సుధాస్పర్ధినీరాం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

* ముహుశ్శీకరాం స్తీరగే ష్వాకిరన్తీం
జనే ష్వన్వహం సుప్రభాతానుకూలైః
ప్రబోధం నయన్తీ మివ స్వైర్నినాదై
ర్జగత్సర్వ మేతద్భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*క్వచి త్సంగతాం తుంగభద్రాముఖాభి
ర్ధునీభి ర్మహాత్మ్యాగతం సంవదద్భిః ।
సఖీభి ర్వ్యథానన్తకల్లోలపూర్ణాం
నటన్తీం వదన్తీం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*క్షణం దర్శనా త్స్పర్శనా న్మజ్జనా ద్వా
మహాపాతకేభ్యో విముక్తిం చ మర్త్యాన్ ।
నయన్తీం స్థిరాం తత్పిత్రా న్ముక్తికాన్తాం
మనన్తీం సదా తాం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*సముద్భ్యాగ తాభిస్స్వసంగానురక్తాః
సమాలింగితాం సర్వకుల్యాభి రమ్యామ్ ।
క్షమాం జంగమస్థావర ప్రాణి రక్షా
విధా జ్ఞానదాత్రీం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*గురౌ కన్యకారాశిగే సంప్రవృత్తే
శుభే పుష్కరే తీర్థరాజాప్యమర్త్యైః
సమైః స్నిగ్ధతాం కోటిశః పూజ్యమానాం
జనైరాత్మ రావై శ్శుభాశీర్గిర స్తాన్ ॥

*ముదోద్దిశ్య చో దీరయన్తీ మివార్యాం
వసన్తే కృశాం విప్రయుక్తాం సతీం వా
శరద్యన్వహం కాముకీం వా ప్రసన్నామ్
సదామోదదాత్రీం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*ఋతౌ వార్షికే భర్తృసంయోగలాభా
ప్రపూర్ణాకరై ర్మన్ద మన్దం చరన్తీమ్
గభీరాం యథాకామినీం మీనరాజిం
ప్రజాలజ్ఝృతాఙ్గీం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*అఘధ్వంసకత్వేన కృష్ణేతి రూఢా
హ్వానేకాఘసంగాచ్చ వేణీత్య భూద్యా
సమష్ట్యోభయోః శబ్దయోః కృష్ణవేణీ
విభూతిప్రదాం తాం భజే కృష్ణవేణీమ్ ॥

*సతా తెల్కపల్ల్యన్వవాయేన్దు నేయం
కృతాం రామచన్ద్రేణ భక్త్యార్చితేన
స్తుతిం కృష్ణవేణ్యాః పఠే ద్యస్త్రికాలం
స నిర్ధూత పాపా కృతార్థో భవేత్సః

—*—

గ్రంథ సమాలోచన

శ్రీ వాల్మీకి రామాయణము

[శ్రీవాల్మీకి రామాయణము. అరణ్య కిష్కింధాకాండలుగల ద్వితీయ సంపుటము. $\frac{1}{4}$ క్రౌను సైజు. 16 + 330 పుటలు. వెల రు20. కృతికర్త : ప్రకాశకులు: బులుసు వేంకటేశ్వరులు 8-22-14 గాంధీనగరము, కాకినాడ 533004]

శతాధిక గ్రంథకర్త, ఆర్షకవిశిరోమణి, విద్వాన్ బులుసు వేంకటేశ్వర్లు శ్రీ అన్నవరం సత్యవతీదేవి స్త్రీల ప్రభుత్వ కళాశాలాంగ్ల శాఖాధిపతి తమ నిర్వచనాధ్యాత్మ రామాయణ, నిర్వచన మహాభారత, నిర్వచన మహాభాగవత, శ్రీవేంకటేశ్వర విజయాది బృహద్గ్రంథముల మూలమున, మహర్షుల చరిత్ర మూలమున, కుందమాలా వేణీ సంహారాది నాటకాది కృతులమూలమున, పెక్కు శతకముల మూలమున, ఆంధ్ర లోకమునకు చిరపరిచితులు. గ్రంథ బాహుళ్యమున, పూర్వకవి వాక్ప్రయోగ దక్షతను, ఛందో వ్యాకరణాలంకార నియమ పరిపాలనమునను, ఇప్పుడున్న ఆంధ్రకవులలో వీరు పేరెన్నికగన్న వారు. ఆంగ్లభాషలో మూడు ఎం. ఏ. పట్టములంది గతముప్పది సంవత్సరముల నుండి ఆంగ్లభాషోపన్యాసకులయ్యు తెలుగున నిర్దుష్టకవితాకళాపారంగతు లగుట మిక్కిలి విశేషము. వీరి గ్రంథము లన్నియు గ్రాంథిక భాషలోనె కలవు. గ్రంథము లన్నిటను దైవేతర విషయముల నెన్నుకొనక ఆధ్యాత్మిక విషయములనే సులభసుందర సరళశైలిని వ్రాయుట వీరి యుందలి విశేషము.

వీ రిదివఱలో బాల, అయోధ్యాకాండలు తొలిసంపుటముగా రచించి ప్రకటించిరి. అది వాల్మీకమునకు యథాతథానువాదము. ఇదియు నంతియే. ఇరువది నాలుగు వేలకు మించిన పద్యములలో శ్రీ వాల్మీకి రామాయణమును వీరు పునారచించుట, స్వయముగ ప్రకటించుట చెప్పుకొనదగిన విశేషము. ఈ గ్రంథమును శ్రీ వేంకటేశ్వరులు శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరదైవమున కంకిత మిచ్చిరి. శ్రీ స్వామి వీరికి ఒక్కొక్క సంపుటమున కైదువేల రూపాయలు ప్రసాదించి తన ప్రసాద గుణభూయిష్ఠతను వెల్లడించుటయు విశేషము. చక్కని కాగితము. చక్కని యచ్చు, ఎక్కడ ఏపుట విప్పిచూచిన శ్రీ వేంకటేశ్వరుల శైలీప్రసన్నత, మూలమందలి సొగసు చెడనీని ఉత్తమానుసరణము మిక్కిలి యాకర్షించుచున్నవి. వాల్మీకియనుష్టుప్పునకు గీత పద్యము సర్గాంతమందుగాని మధ్యమందుగాని వాల్మీకి వృత్తములకు వృత్తములు వీరు వ్రాసిరి. ఈనియమపాలనమున వీరు వాల్మీకి యడుగుజాడల నడచిరి.

అరణ్యకాండ పదవసర్గ 10-15 పద్యములం జూడుఁడు:

* దండకారణ్యమున నిండియుండి దండి
కామరూపులు నయి పనిగాఁ గడంగి
రాక్షసులు కాలనేలను బాచుచు మము
ఘోరబాధలు పెట్టుచున్నారు రామ!

*సర్వపర్వ మహాహోమసమయములను
తిన్నగా వచ్చి ధర్షించుచున్నవారు
మమ్ము మిక్కిలి దుర్ధర్ష మహితబలులు
క్రూరపిశితాశనులు రక్షకూర్పు మాకు

*పరమపావనసత్తాపసుల మమ్ము
బాధపెట్టెడు వీరల బారినుండి
మమ్ము రక్షింపనోపు సమర్థునికయి
వెదకుచున్నాము గతి నీవె వేఱులేదు.

*తలఁచుచో మేమె మాదగుతపముబలిమిఁ
జంపఁగలము సమస్తరాక్షసచయంబుఁ
గాని చిర సముపార్జితమైనమా త
పోధనంబు వ్యయింపఁగఁ బోదు బుద్ధి.

*పరమ దుర్లభమా తపోబల ధనంబు
దాఁచుకొని శాపమీయక దాంతులమయి
యుంట బహువిఘ్నము లొనర్చి యుపరి మమ్ముఁ
జంపుకొని తినుచున్నారు సాహసులయి

*నీవుఁ దమ్ముఁడుఁ దప్పించి యీవనమున
మాకు దిక్కెవ్వరును లేరు మమ్ముఁ బ్రోవు
మయ్య! రామా! 'యటన్న ... ఈ విధముగా శైలి నడచినది. స్థలాభావమున మూలము చూపనైతిని. యథా మూలానుసరణ మనోహర సులభ పద గుంభన మిది. చదివిన కొలఁది చవులూరించు శక్తి యీశైలికిఁ గలదు. అదే కాండ-అంతమునఁగల వాల్మీకి వృత్తమునకు శ్రీ వేంకటేశ్వరుల వృత్త మిది.

'అని మిథిలాధినాథతన
యామణికిన్ సతికిన్ బ్రియంబుగా
వినుతవివేకవంతుఁ డతి
విశ్రుతుఁ డారఘురాముఁ డాపయిన్
జనియె సలక్ష్మణుం డసుల
శౌర్యపరాక్రమ విక్రముండుచే
ధనువును దాల్చి రమ్యవిను
తంబగు పావన దండకాటవిన్.

వాల్మీకి మహాకావ్య సౌరభము నించుకంతయైనఁ జెడనీయక జాగ్రత్తగాఁ బదిలపఱచి యింపులు సొంపులు గులుకు మృదుమధుర సులభరచనమున ఆంధ్రులకు ప్రసాదించిన శ్రీ వేంకటేశ్వరు లందరికి నభినందనీయుడు.

గీతముల విరిచేయి యెంత తిరిగినదో వృత్తములనంతకంటె నెక్కువయే తిరిగినది. కిష్కింధాకాండ 28 సర్గ 42, 43 పద్యములు.

'నవ మేఘంబుల వర్ష ధారలను
నానాపద్మకింజల్కముల్
భువిఁ గూలన్ ద్యజియించి పద్మములసొం
పుం గన్న కింజల్కముల్
మిపులం గాంచు కదంబ పుష్పముల పై
లీలన్ వెసన్ వ్రాలెడిన్
నవనూత్న ప్రియుతన్ బహుభ్రమరసం
తానంబు లున్మత్తముల్.

కరము గజేంద్రముల్ మదముఁ
గాంచ గవేంద్రము లుబ్బె నెంతయున్
వరల మృగేంద్రముల్ శ్రమముఁ
బాసి నగేంద్రము లందమందఁగా
విరమిత భండనంబునను
బెంపుగనంగ నరేంద్రమండలుల్
పరగు సురేంద్రుఁ డెంతయును
వారిదపరిక్తులతోడి క్రీడలన్.

ఇందుమూలమునందలి గజేంద్ర, గవేంద్ర, మృగేంద్ర, నగేంద్ర. నరేంద్ర, సురేంద్ర శబ్దములు వానివన్నె వీసమైన చెడకుండునట్లు అనువాదమునఁ జేరినవి.

మృదుమధుర శబ్దకవితతోపాటు ప్రౌఢ గంభీరకవితాసంపదకూడ శ్రీవేంకటేశ్వరులకుఁ గరతలామలకమే యనుటకొండు ఉదాహరణము.

'ఘనసప్తచ్ఛద పాదపప్రచురశా
ఖాజాలమందున్ నితాం
తనిశానాథమహోర్కతారకలసొం
దర్యంబునందున్ మహో
వనమత్తేభ విచిత్రలీలలను ప్ర
వ్యక్తంబుగా స్వీయశో
భను భాగించి యొసంగి పెంపుగనెడిన్.
భాస్వచ్ఛరత్తియెడన్.

ఇట్లెన్నని చూపుచుఁ బోవచ్చును. ఈవిధముగా మఱియొక మహోన్నతాంధ్రీకృత వాల్మీకి రామాయణము తెలుఁగు సరస్వతి కంఠాభరణమగుట ముదావహము. శ్రీవేంకటేశ్వరుల రామాయణ సుందరకాండ యుద్ధకాండముల శుభాగమనమునకు నిరీక్షింతము.

—...—

శ్రీ దేవీ భాగవతము

(శ్రీదేవీభాగవతము-: ప్రథమ సంపుటము. ౧-౪ స్కంధములు. రచన: బులుసు వేంకటేశ్వరులు ఎం. ఏ; 8-22-14 గాంధీనగరం, కాకినాడ 53304. 14+305 పుటలు 1/4 క్రౌను. వెల రు 20.)

శ్రీ వేదవ్యాస ప్రణీతమగు సంస్కృత దేవీభాగవతమున కిది పద్యాంధ్రీకృతి. ఇది ఒకటి నుండి నాలుగవ స్కంధము తుదిదాక కల తొలిసంపుటము. ఇది యిదివర కెవరో వ్రాసిరే? మరల నేల వ్రాయుట అన్న 'పరులు రచించినారనుచు భవ్యకృతుల్ సుకవుల్ త్యజించి పోదురె రసహీనగాథలకు? బహుసుందర దివ్య పురాణకావ్యముల్, పరగవె నిత్యనూతనత వానికిఁ బ్రాంతయు రోఁత యుండునే?' అని చక్కని సమాధానము.

దేవీ భాగవతమునే శివభాగవతమని భగవతి యనియందురు. ఇది 'సర్వచైతన్యరూపాంతాం ఆద్యాం విద్యాంచధీమహి బుద్ధిం యా నః ప్రచోదయాత్' అను సుభాషితముతో నారంభమైనది. వీరి యనువాదము :

శ్రీచైతన్యమయ స్వరూపమగుచున్
శ్రేష్ఠంబుగా నన్నిటన్
దోచంగాంచుచు నాత్మగా వఱియు నెం
దున్ విద్యనా నాద్యనా
వాచాగోచరమై మనస్సునకటుల్
స్వాధీనమే కాక ప్రే
రేచున్ బుద్ధిని నాత్మరూపమును గీ
ర్తింతున్ సదా ధ్యానినై.

ఇదే భావము వీరి యవతారిక 3 వపద్యములో చెప్పినారు:

'సకల చరాచరాత్మక వి
శాలజగజ్జయ సృష్టిభూతకో
టికిఁ గల దేహముల్ కడుఁ బ
టిష్ఠ మొనర్చుచు నన్నిటం గడున్
వికలత లేని యాత్మవయి
వెల్గు చునుందువు నీవు బ్రహ్మవి
ద్యకుమఱియాద్య విద్యకును
నంచితధామము జీవశక్తివై.

ఈయనకు ఆత్మ విశ్వాసము, అద్వితీయ దేవీభక్తి మిక్కిలి కలవనుటకు :

'కలదవ్యాజ భవత్కటాక్షసుధ త్వ
త్కల్యాణ గాథాసుధా
విలసద్వార్ధిని నోలలాడెదను దే
వీ! జన్మ ధన్యంబుగా ...' అన్నవీరే
'రమ్మా; మదీయలేఖినిని
రమ్యహృదిన్ భవదిష్టసిద్ధిగా
నెమ్మిని నిల్చి నీకృతిని
నీవె రచింపఁగఁ జేసికోఁగదే.

అని ఆత్మసమర్పణము చేసినారు.మఱియు

'నిర్వచనంబుగా నిటు ల
నిర్వచనీయ సమస్తశక్తివై
సర్వము నిర్వహించెడి ప్ర
శస్తచిదాత్మవు నీవె నేత్రయు
క్పర్వముగాఁ గనంబడుచు
భవ్యమనోజ్ఞ రసోచితంబు నీ
సర్వచరిత్రఁ దెల్పెడు య
శంబునొసంగి యనుగ్రహింపుమా'

అని దేవిని ప్రార్థించారు.

(తరువాయి 21 వ పేజీలో)

ఈ పక్షంలో

గ్రంథ ఆవిష్కరణ -

మయూరి కళా సమితి

ఈ మార్చి 4 వ తేదీ బుధవారం సాయంకాలం 6 గం॥లకు రాజమండ్రి శ్రీ వెంకటేశ్వర ఆనం కళా కేంద్రంలో కమర్షియల్ టాక్సు ఆఫీసరు శ్రీ యస్. రామాచారి అధ్యక్షతను మహాసభ జరిగినది. ప్రముఖజర్నలిస్టు శ్రీ గుడిపాటి శ్రీ హరి కృష్ణ గ్రథితమైన 'సాయి తత్వము' అను గ్రంథమును సుప్రసిద్ధ కవి శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు ఆవిష్కరిస్తూ పఠన్నుఖమార్గమైన గ్రంథము మయూరకళాసమితి వారిచే శివరాత్రి నాడు ఆవిష్కరింపబడడం విశేషం అంటూ పీఠికలో తాము వ్రాసిన గ్రంథ ప్రాశస్త్యమును గూర్చినఅంశములను విపులీకరించారు. అధ్యక్షులు గ్రంథపరమార్థమును రచనారీతిని ప్రశంసించారు. గ్రంథకర్త నూతన వస్త్రములతో శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రి గారిని సత్కరించారు. కళాసమితి వ్యవస్థాపకులు మయూరకళాసమితి ఆవిర్భావమును గురించి పరిచయపు మాటలను పలికారు. నాట్యాది కళలను ఆదరించి ప్రోత్సహించుట కళాసమితి ఆశయ మన్నారు.

కళాసమితికి, సాయితత్వానికి, సంబంధమేమి? వాహ్యావాహన సంబంధమేనా అని పించింది. కాని కళారాధన భగవత్కైంకర్యమే ప్రధానలక్ష్యం సాయితత్వం భగవద్గుణమహిమాతిమును వివరించునది యగుట_నివి పరసమన్వితము లని భావింపవచ్చును.

సభానంతరము చి॥ పానుగంటి పద్మ, …ష్ణజ్యోతి, బి. అనిత అను బాలికలు మువ్వురూ చక్కని నృత్యప్రదర్శన మిచ్చి సదస్యుల సానంద పఱచి ప్రశంసల నందిరి.

కాలేజీ సాంస్కృతిక సభ

అయిదురోజుల వార్షికోత్సవములలో భాగముగా రాజమండ్రి వి. టి. కాలేజీ కల్చరల్ డే 11-3-81 తేదీని సాయంకాలం గం 6 లకు కాలేజీ ఆవరణములో జరిగినది. సభకు నవభారతి గురుకులవ్యవస్థాపకులు, మాజీ ఎం. ఎల్. సి, శ్రీ తన్నీరు బుల్లెయ్యగారు ఎం. ఏ., బి.ఇడి. అధ్యక్షత వహించిరి. ప్రాచీన సంస్కృతి పునరుద్ధరణ చేసి దానిని నిలుపుకొనవలసిన ఆవశ్యకతను గూర్చి వివరించిరి. వి టి. కళాశాల అభివృద్ధి నాకాంక్షించిరి. కళాశాల కమిటీ అధ్యక్షులు, జాతీయ నాయకులు అయిన శ్రీ క్రొవ్విడి లింగరాజు గారు, కళాశాల కమిటీ కార్యదర్శి శ్రీ పి. వి. చలపతిరావుగారు కళాశాలాభివృద్ధికి విశాల నూతన భవన నిర్మాణానికి తాము చేయుచున్న కృషిని వివరించి యందఱి సహకారమును అర్థించిరి. కమిటీ కార్యదర్శి శ్రీ డాక్టరు ప్రభాకర రావు గారు మన సంస్కృతిలోని లోపములను గుర్తింపవలెననిరి. ఆడంబరములు విసర్జింపవలెననిరి.

ప్రధానఅతిథి గవర్నమెంటు జూనియర్ కాలేజి ప్రిన్సిపాలు ఉత్తమ ఉపాధ్యాయఅవార్డు గ్రహీత, శ్రీ చంద్రశేఖర రావుగారు ప్రసంగిస్తూ విద్యార్థులలో క్రమశిక్షణావశ్యకతను వివరించిరి. కొంచెము శ్రద్ధవహించినచో నేటి విద్యార్థులనేకములయిన మంచిపనులకు మార్గదర్శకులు కాగల రనిరి.

కళాశాల ప్రిన్సిపాలు శ్రీ నదీముల్లా కళాశాల సర్వతోముఖాభివృద్ధికి సక్రమ నిర్వహణకు చేయుచున్నకృషిని అందఱూ ప్రశంసించిరి. కళాశాల నూతనభవన నిర్మాణ నిధికి సాంస్కృతిక ప్రదర్శనల ద్వారా కొంతధనము సంపాదించి ఇచ్చు తమ సంకల్పమును విద్యార్థి నాయకుడు ప్రకటించియుండెను.

అనంతరము వివిధ వినోదప్రదర్శనములు చక్కగా నిర్వహింపబడినవి.

.....

(20 వ పేజీ తరువాయి)

ఈవిధముగ మహాభక్తసుకవి యైన వానికిఁ గావ్య నిర్వహణ మేమి వింత?

'సత్యవిత్వ మనఁగఁ గాత్యాయనీయుప మీశ్వరివో నీవ.' అని గ్రహించిన విజ్ఞులు శ్రీ వేంకటేశ్వరులు.

వీరి చేతఁబడిన దేవీ భాగవతము చక్కని కాకలు దీఱినది. చదివి చక్కగా సంతోషింపవలసిన సద్గ్రంథమిది యని పెక్కుమారులు నొక్కివక్కాణించినను, అది సహజోక్తియే కాగలదు.

'శ్రీదేవీభాగవత మితర సంపుటములు కూడ త్వరలోనే వీరు ప్రచురింతురు గాక!

- శ్రీ గౌతమ.

—*—

Regd. No H/Rmy-42.

వివిధ సాహిత్యాది విషయాలకు చెందిన 241 రచనలతో కూడిన సమాలోచన తృతీయ సంపుటము 24 సంచికలు ఒకే వాల్యూముగా హాఫ్ క్యాలికో బైండు చేయబడి అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది.

వెల రు. 20 లు. ఎం. ఒ. ద్వారా పంపినవారికి పోష్టుఖర్చులు మేమే భరించి రిజిష్టర్డు పోష్టులో పంపగలము. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

మొదటి, రెండవ సంపుటముల వాల్యూములు పూర్తిగా అయిపోయినవి.

— సంపాదకుడు.

అడ్రసు :—

రిటైర్డు తెలుగు లెక్చరరు, వి. టి. జే. కాలేజి,

6-8-7, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజనగర్), రాజమండ్రి-1.

Editor, Printer and Publisher B. Sitharama Sastry, Printed at B. V. & Co., Press, Innispet, (Tyagaraja Nagar) Rajahmundry-1.